

Legea protecției martorilor

Legea protecției martorilor

mass-media

Junie 2016

în Moldova

Horizont la nivel internațional

Elaborat de Interagi

Remarcăm că din R. Moldova a devenit pândă cu aprilie 2003, de "consolidare a sistemului de protecție a martorilor" de trafic de ființe umane scopurile urmărite, OS neapărat...

Zilele Libertății Presei – sinteza principalelor evenimente

Organizațiile de media au consemnat Ziua mondială a libertății presei, marcată în fiecare an la 3 mai. Tema generală în acest an a fost axată pe accesul la informație, cu accent pe libertatea de informare și protejarea libertății presei față de cenzură, dar și garantarea siguranței jurnaliștilor. În R. Moldova, evenimentul s-a desfășurat pe parcursul întregii luni. În continuare, vă prezentăm o succintă trecere în revistă a celor mai importante activități.

Lansarea Memoriului privind libertatea presei în perioada 3 mai 2015 – 3 mai 2016

Tradiționalul Memoriu al libertății presei a constatat că, în perioada 3 mai 2015 – 3 mai 2016, presa din R.

Moldova și-a păstrat statutul de parțial liberă în Raportul Freedom House, iar în clasamentul întocmit de Organizația Reporteri fără Frontiere țara noastră a cedat patru poziții față de anul precedent, situându-se pe locul 76. La unele cauze ale acestui regres au făcut referire în cadrul conferinței de lansare a "Memoriului..." liderii principalelor organizații de media. Nadine Gogu, directoarea executivă a Centrului pentru Jurnalism Independent (CJI), a evidențiat cadrul legal defectuos, fenomenul concentrării, tentativele de a cenzura Internetul, spațiul informațional neprotejat, situația critică din audiovizual în lipsa unui Cod al audiovizualului care ar corespunde normelor europene, cazurile tot mai frecvente de agresare verbală și fizică a jurnaliștilor etc. Directorul Asociației Presei Independente, Petru Macovei, a constatat că în R. Moldova accesul la informație devine tot mai problematic. Taxele pentru obținerea informației sunt foarte mari, restricțiile nejustificate impuse de Centrul de protecție a datelor cu caracter personal pentru accesul la datele privind numele donatorilor anumitor companii s-au răsfrânt asupra jurnaliștilor, în special, a celor de investigație. Directorul executiv al Asociației Presei Electronice, Ion Bunduchi, a atras atenția asupra faptului că în ultimul timp se atestă o mimare a reformelor din partea autorităților. O altă problemă prezentă în perioada de referință ține de deontologia profesională a jurnaliștilor, unii dintre care aleg să facă jocul politicianilor, urmând ordinul patronului, deși misiunea lor este de a informa echidistant cetățeanul.

Semnatarii Memoriului - Centrul pentru Jurnalism Independent, Asociația Presei Independente, Asociația Presei Electronice, Comitetul pentru Libertatea Presei, Uniunea Jurnaliștilor din Moldova, Centrul Acces-Info, Asociația Telejurnaliștilor Independenți, Centrul de Investigații Jurnalistice, Centrul Tânărului Jurnalist din Moldova - au făcut apel către autoritățile statului să trateze mass-media ca pe un institut social capabil să contribuie la democratizarea țării și să respecte angajamentele asumate în cadrul Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană, precum și în Programul de activitate al Guvernului pentru perioada 2015-2018, referitoare la mass-media.

Acțiuni de solidarizare

În aceeași zi, în fața Ambasadei Azerbaidjanului din Chișinău, s-au întrunit mai mulți reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale care au cerut eliberarea ziaristei azere Khadija Izmaylova, condamnată anul trecut la 7 ani de închisoare într-un proces inechitabil. Totodată, protestatarii și-au manifestat solidaritatea cu echipa Centrului de Investigații Jurnalistice din Moldova (CIJM), care a fost somată în mod abuziv de un reprezentant al misiunii diplomatice azere să scoată de pe balconul sediului posterul prin care se cerea libertate Khadijei. Participanții la flashmob au scandat „Libertate Khadijei!”, „Jos mâinile de pe CIJM!”, Libertate pentru mass-media!”

Premiera emisiunii „Media Azi”

Tot pe 3 mai, Centrul pentru Jurnalism Independent a lansat în premieră emisiunea „Media Azi”, despre și pentru jurnaliști. Aceasta își propune să scoată în prim-plan principalele probleme cu care se confruntă în prezent jurnaliștii din mass-media autohtonă - divizarea pe criterii politice, concentrarea în audiovizual, ingerința proprietarilor politicieni în politicile editoriale ale media care le aparțin, precum și altele care afectează activitatea presei din Republica Moldova. În prima ediție a emisiunii, Nadine Gogu, directoarea executivă a CJI, a discutat cu invitații săi - Alina Radu, directoarea publicației de investigații jurnalistice „Ziarul de Gardă”, și Ștefan Grigoriță, jurnalist, reporter la portalul Agora.md, despre cât de liberă este presa din R. Moldova după aproape un sfert de veac de independență.

Panoul Rușinii – „Inamicii Presei”

Al doilea an consecutiv, Centrul pentru Jurnalism Independent a amplasat în fața Parlamentului, Panoul Rușinii – „Inamicii Presei”. Evenimentul a avut loc pe 11 mai. De această dată, pe

Panoul Rușinii s-au regăsit liderul PL, deputatul Mihai Ghimpu, primarul orașului Orhei Ilan Shor, mai mulți reprezentanți ai PD, liderul PLDM Vlad Filat, liderul PD Marian Lupu, un grup de deputați PSRM, primarul de Bălți Renato Usatii, Ministerul Afacerilor Interne. Fiecare dintre cei vizați au atentat la libertatea de exprimare, în perioada 3 mai 2015 - 3 mai 2016 - fie prin declarații neadecvate, fie prin acțiuni și inițiative legislative care s-au soldat cu restricționarea drepturilor jurnaliștilor din Republica Moldova.

Marșul Solidarității Presei

Peste o sută de jurnaliști de la diverse instituții din presa națională și locală au participat la Marșul Solidarității Presei, organizat de Centrul pentru Jurnalism Independent. Jurnaliștii și-au dat întâlnire dis-de-dimineață în fața Casei Presei, unde le-au fost repartizate panglici și maiouri pe care era inscripționat simbolul unei ținte cu mesajul că mass-media nu trebuie să devină ținta politicianilor. Apoi, participanții la eveniment, au pornit în marș prin fața clădirii Guvernului, pe bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt spre destinația finală – Parlamentul Republicii Moldova. Aici, ei au scandat diferite slogane, precum „Libertate presei!”, „Jos cenzura!”, „Jos manipularea!”, „Stop Concentrarea!” și altele. Directoarea executivă a CJI, Nadine Gogu, a declarat pentru presă că scopul acțiunii a fost de a-i solidariza pe reprezentanții breslei pentru a solicita, într-o singură voce, soluționarea problemelor care au fost constatate pe parcursul ultimilor ani. „Ne adresăm către parlamentari, desigur, pentru că ei sunt cei care pot să influențeze, să schimbe lucrurile în bine. Dacă doresc s-o facă, ei pot, inclusiv prin perfecționarea cadrului legal, dar și prin asigurarea implementării legilor care sunt adoptate, să facă astfel încât jurnaliștii să nu mai reclame probleme ce țin de accesul la informație sau fenomenul concentrării”, a menționat Nadine Gogu.

Dezolidarizarea presei în grija Focului Haric

La 3 mai 2016, în statele lumii au avut loc activități dedicate Zilei Mondiale a Libertății Presei. Astfel, statele s-au împărțit în două tipuri: cele în care Guvernele au vorbit deschis despre importanța puterii a patra, întâlnindu-se și discutând cu reporterii și organizațiile de media, și cele în care Guvernele s-au prefăcut că Libertatea Presei nu merită atenție.

Cină prezidențială cu reporterii

La 2 mai, în timp ce o delegație a Guvernului de la Chișinău, în frunte cu "coordonatorul executiv al Consiliului Coaliției de guvernare", Vlad Plahotniuc, făcea primii pași pe pământul american, presa din SUA discuta discursul președintelui SUA, Barack Obama, de la Cina Reporterilor de la Casa Albă (White House Correspondents Dinner) (<https://www.youtube.com/watch?v=oi86E5GgawY>). E o tradiție, ca președintele american să se întâlnească cu jurnaliștii, să discute, să facă glume, să arunce replici, să tragă concluzii în preajma Zilei Libertății Presei.

Am încercat să îmi imaginez o atare sindrofie la Chișinău. Am simțit o oarecare ușurare, e bine că nu avem așa ceva. Căci o cină cu reporterii, cărora pe durata întregului mandat nu le-ai oferit niciun interviu, ar fi foarte înecăcioasă. Deschid, totuși, pagina web a Președinției de la Chișinău. "Președintele Nicolae Timofti a participat la ceremonia de întâmpinare a Focului Haric" este ultimul titlu. Da, probabil așa e corect într-un stat laic, ca președintele să se ascundă timp de mai multe zile în spatele ceremoniei cu Focul Haric, iar chestiunile ce țin de libertatea presei într-un stat capturat să fie ignorate. În imaginea atașată la comunicatul prezidențial despre Focul Haric apar, lângă președintele Timofti, și președintele Parlamentului Andrian Candu, dar și premierul Pavel Filip.

Am tot deschis pe parcursul zilei de 3 mai pagina web a Guvernului de la Chișinău, în speranța că va apărea vre-un titlu despre importanța libertății presei. Ultimul comunicat al Guvernului laic de la Chișinău data cu 1 mai 2016 și era similar cu cel al Președinției. Sub titlul "[Pavel Filip a participat la slujba de Învier](#)", venea leadul "Prim-ministrul Pavel Filip a participat, în seara zilei de sâmbătă, alături de Președintele țării, Nicolae Timofti, și Președintele Parlamentului, Andrian Candu, la întâmpinarea Luminii Sfinte". Straniu, dar nu exista măcar un comunicat despre faptul că vicepremierul, condus de "coordonatorul executiv al Consiliului Coaliției de guvernare" a plecat la Washington, în timp ce Obama oferea Cina reporterilor la Casa Albă. Niciun comunicat despre

libertatea, importanța, problemele presei. Probabil, problemele (ne)libertății presei au fost lăsate toate în Voia Focului Haric.

Nici pe pagina web a Parlamentului nu a fost plasat la 3 mai niciun comunicat de presă cu privire la situația presei. Asta chiar dacă, de la începutul acestui an, în legislativ, au ajuns mai multe proiecte de legi, iar prin culoare au fost enunțate chestiuni neîncadrate în lege, care țin de accesul presei în Parlament, Legea Poștei, Codul audiovizualului, accesul la informație, reglementarea Internetului, chestiunea dronelor, propaganda rusească etc.

„Ce mai face Moldova?”

Zilele trecute am avut ocazia să particip la un eveniment dedicat Libertății Presei la Universitatea din Amsterdam, Olanda. Au fost invitați câțiva jurnaliști din spațiul post-sovietic care au relatat despre problemele și valorile presei în zona lor. Invitația ne-a făcut-o o reputată organizație olandeză de media "Free Press Unlimited" (FPU). Această organizație oferă suport instituțiilor independente din Moldova de foarte mulți ani, de pe timpurile în care Guvernul, Parlamentul și Președinția erau controlate de comuniști.

Ministrul de Externe al Olandei a participat la acest eveniment de la Universitatea din Amsterdam, ținând un discurs plin și motivant despre valorile presei în societățile dezvoltate dar și în cele pe calea democratizării. (<https://www.government.nl/government/contents/members-of-cabinet/bert-ko...>). La final, mi-a întins mâna și m-a întrebat "How are you Alina? How is Moldova?", de parcă m-ar cunoaște demult. Am discutat timp de câteva minute și mi-a răspuns la toate întrebările, deși l-am întrebat preponderent despre corupție (<http://www.zdg.md/stiri/stiri-politice/ministrul-de-externe-al-olandeii-p...>). Mi-am amintit atunci de momentul în care am mers în acest an la Parlamentul de la Chișinău să militez, alături de alți colegi, pentru accesul liber al reprezentanților media în clădirea legislativului, inclusiv a cameramanilor și fotografiilor. Pentru că s-a considerat că deranjam deputații, am fost întrebată de președintele parlamentului cine sunt. Mi-am spus numele, deși cred că numele meu, al colegilor mei, al Ziarului de Gardă nu i-au spus prea multe lui Andrian Candu. Modul în care, după această vizită în Parlament, am fost declinați pe paginile web ale instituțiilor media aparținând "coordonatorului executiv al Consiliului Coaliției de guvernare" a explicat clar atitudinea puterilor congresuate față de ceilalți.

Axa Chișinău-Moscova

Ieri, la 3 mai 2016, am aflat că Republica Moldova are un coordonator executiv al Consiliului Coaliției de guvernare și am pretins că poate acest Consiliu a făcut un oarecare efort pentru evaluarea și fortificarea presei de la noi. Am căutat zadarnic o pagină web a acestei coaliții, sau un comunicat parvenit în cutiile poștale ale redacției noastre sau ale altor redacții, dar nu am găsit. Am intrat pe pagina web a coordonatorului executiv al acestui Consiliu. În topul paginii stă cimentat de vreme ultimul articol, plasat în noiembrie 2014, intitulat ["Moldova, un punct important pe axa Washington-Bruxelles-Moscova"](#). E un articol plasat în perioada producerii marilor fraude bancare în Moldova, și nu e despre presă.

Poate că acest "coordonator executiv al Consiliului Coaliției de guvernare" nu trebuie să se pronunțe cu privire la libertatea presei, decât răspunzând la Memoriul emis la 3 mai de Centrul pentru Jurnalism Independent într-un eveniment public, la care nu a binevoit să participe niciun reprezentant al Consiliului acestei Coaliții, sau al altor instituții. (<http://media-azi.md/ro/stiri/zilele-libert%C4%83%C8%9Bii-presei-fost-lan...>).

Acest Memoriu reiterează că una dintre problemele majore ale presei din Moldova este concentrarea în mâini politice. "Potrivit declarațiilor pe propria răspundere publicate de CCA, omul de afaceri și politicianul PD Vlad Plahotniuc deține 4 televiziuni cu acoperire națională din cele cinci existente – Publica TV, Prime, Canal2 și Canal3 și 3 posturi de radio – Publika FM, Muz FM și Maestro FM. În total, acestea ar acoperi, potrivit estimărilor apărute în presă, circa 60-70% din piața audiovizualului". Din această problemă, pare să decurgă o alta, și mai gravă, propaganda rusească care acaparează tot mai la com spațiul public din Moldova.

De ce un stat independent admite ca presa străină care emite în Moldova să aparțină preponderent unui singur stat? De ce avem atâtea zeci de canale din Federația Rusă, care emit prin eter și prin cablu, non-stop? Primul argument care ar explica de ce presa altui stat este admisă în proporție mai mare decât media altor state, inclusiv mai mare decât volumul de emisie propriu, moldovenesc, ar fi că e vorba de o presă de înaltă calitate, standarde profesionale ireproșabile, echilibru și pluralism de opinii exemplar. Potrivit organizației "Reporteri fără frontiere" care evaluează situația presei în statele lumii de zeci de ani, în anul 2016 Federația Rusă este statul cu cele mai periculoase condiții pentru jurnaliști. De ce acceptăm ca presa unui stat blamat de lumea întreagă pentru propagandă în masă să domine spațiul audiovizual, dar și al presei tipărite în Moldova? De ce R. Moldova acceptă să importe atâtea produs mediatice din Federația Rusă și să intoxice cu propagandă toată populația?

Apărent, răspunsul e simplu: pentru că businessmanul afiliat puterii deține licența pentru retransmisiunea câtorva canale rusești, inclusiv cel mai mare canal al guvernării de la Moscova.

Raportul Freedom House din anul curent (<https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2016/moldova>), care sesizează căderea Moldovei în scorul libertăților, evaluează că cea mai mare provocare la capitolul libertăților rămâne "depolitizarea și dezoligarhizarea instituțiilor de stat, a celor de drept și a presei".

Axa Washington-Bruxelles

La Washington, Bruxelles, Paris, Viena, București sau Amsterdam e cu totul altfel. Dar Moldova retransmite din spațiul UE doar câteva canale TV, și acelea - sunt retransmise pe teritoriul RM doar în limba rusă ("Euronews", "Eurosport"), excepție făcând cele câteva canale românești.

Deși organizațiile internaționale de monitorizare a situației presei relevă că în statele UE presa are cele mai libere condiții de activitate și cele mai înalte standarde de activitate, la 3 mai, șefii acestor state, dar și șefii guvernelor și ai ministerelor au considerat important să se întâlnească cu mediul jurnalistic, să asculte, să se sesizeze și să se pronunțe.

La 2 mai, atunci când paginile web ale celor mai importante instituții de stat din Republica Moldova țineau, încremenite, pozele despre Focul Haric, Înalta Reprezentantă a UE, Federica Mogherini, a emis un discurs cu ocazia Zilei Internaționale a Libertății Presei, (<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/05/02-hr-dec...>) în care menționa că "Libertatea de informare contribuie la o mai bună guvernare, deoarece sporește transparența în afacerile publice și poate fi utilizată ca un instrument de responsabilizare a guvernelor pentru acțiunile lor, în special în cazul în care accesul la informații are ca rezultat dezvăluirea unor încălcări ale drepturilor omului sau a unor practici de corupție".

Da, cred că Guvernarea de la Chișinău ar trebui să aprecieze presa care militează pentru combaterea corupției și pentru elucidarea cazurilor de violare a drepturilor omului. Cred că ar trebui să îi cunoască numele și să i-l pronunțe. Căci un stat condus de o coaliție "pro-europeană" nu înseamnă un singur Guvern, o singură putere, contopită printr-o "mutație genetică" cu presa de partid. Un stat înseamnă instituții separate de puterea politică, dar și instituții de presă care au analizat critic activitatea tuturor Guvernelor timp de decenii. Doar așa instituții media supraviețuiesc pe toate axele.

Alina RADU

Mimăm reformele sau reducem concentrarea?

O mână spală pe alta

Pe 26 februarie, Parlamentul a votat, în doar câteva minute, în prima și a doua lectură, proiectul de lege privind modificarea și completarea Codului audiovizualului, care prevede reducerea de la 5 la 2 a numărului de licențe pe care le poate deține fiecare proprietar din mass-media. Proiectul, elaborat de un grup de deputați PSRM, fusese înregistrat cu doar 9 zile înainte, operativitatea cu care acesta a ajuns direct pe ordinea de zi fiind una fără precedent. Oficial, adoptarea în mare grabă a acestui proiect vine să răspundă unei recomandări a Consiliului Uniunii Europene de a îmbunătăți legislația națională a Republicii Moldova cu scopul de a limita concentrarea proprietății mass-media și de a asigura pluralismul mediatic. Nici lipsa avizului Guvernului, nici faptul că fiind în principiu dispuși să voteze proiectul în primă lectură, deputații liberal-democrați aveau pregătite mai multe amendamente pentru a doua lectură, nu i-a oprit pe deputații din alianța majoritară fără nume și pe cei socialiști să-l adopte în mare grabă, votându-l în ambele lecturi.

Mai multă lume a remarcat unanimitatea ciudată dintre majoritatea parlamentară și socialiști doar pe acest subiect, în condițiile în care toate celelalte proiecte propuse de opoziție pe ordinea de zi a acelei ședințe au fost respinse. Dacă ne amintim însă cum cu puțin timp în urmă membrii CCA mai întâi au refuzat acordarea licenței de emisie pentru un anumit post de televiziune, apropiat de PSRM, ca după doar câteva zile să voteze pozitiv, ne dăm seama că socialiștii au avut de întors niște datorii. La rândul ei, alianța fără nume și-a trecut în pușculiță meritul formal de a fi votat o inițiativă de-a opoziției într-un subiect sensibil.

Modificări care nu schimbă nimic

De fapt, prin operarea acestei modificări nu s-a făcut decât să se revină la norma legală de până la 2009. Atunci, printr-un amendament la Codul audiovizualului a fost mărit de la 2 la 5 numărul maxim de licențe deținute de o persoană. Respectiv, prin votul pozitiv la proiectul socialiștilor, puterea recunoaște că în urmă cu 7 ani a creat intenționat și cu bună știință condiții pentru concentrarea proprietății mass-media și limitarea pluralismului mediatic. E laudabil că deputații și-au recunoscut greșeala și au dorit să o corecteze. Doar că atât bunele lor intenții, cât și graba cu care s-au votat în două lecturi amendamentele sunt praf în ochi. În primul rând, noile prevederi legale vor fi aplicate doar după expirarea termenului

de valabilitate a actualelor licențe de emisie, acordate pe 7 ani, adică doar de prin 2021 -2022. În al doilea rând, la Comisia Parlamentară cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media există din luna decembrie a anului trecut proiectul noului Cod al audiovizualului, care în prezent este în etapa de consultări publice. Prevederile amendamentelor propuse de socialiști, care oricum vor începe să-și facă efectul doar peste 6-7 ani, puteau fi introduse fără grabă demonstrativă, ca normă în textul noii legi. Declarațiile unuia dintre autorii proiectului, Adrian Lebedinschi, îl fac pe el să pară naiv sau, mai degrabă, ne fac să înțelegem că el ne crede naivi pe noi. ”Proprietarul care deține mai mult de 2 licențe, la momentul expirării primei licențe va decide la care din ele să renunțe” – a spus deputatul, fiind rugat să explice mecanismul de aplicare a modificărilor votate. Au existat în istoria Republicii Moldova multe cazuri în care deținătorii de licențe să renunțe la ele benevol? Chiar și în condițiile actualei legi, permissive, asistăm la aplicarea unor metode de evitare a restricțiilor, prin înscrierea licențelor care depășesc numărul legal, pe numele unor persoane apropiate. Nu e greu să ne imaginăm că aceeași tradiție va fi perpetuată și după intrarea în vigoare a noilor prevederi. La fel cum legea transparenței proprietății mass-media nu a adus nicio schimbare vizibilă pe piața presei electronice din Republica Moldova, nici noile reglementări ale Codului audiovizualului nu sunt capabile să combată monopolul din acest domeniu.

Monopolizare – da, digitalizare – nu

În conformitate cu acordurile europene, 15 iunie 2015 era pentru Republica Moldova data limită pentru trecerea de la televiziunea terestră analogică la sistemul digital. Chiar dacă din mai multe motive, subiective și obiective, până la acea data procesul de digitalizare nici nu începuse în țara noastră, iar deadline - ul a fost amânat pentru 31 decembrie 2017, aceasta este perspectiva și noua realitate, reieșind din care ar trebui create legile reglementatoare în domeniul audiovizualului. Modul în care au procedat parlamentarii moldoveni însă poate fi descris prin proverbul ”a pune căruța înaintea calului”. Graba de a introduce modificări în textul unui Cod depășit, va crea noi ambiguități, care nu vor face decât să contribuie la consolidarea monopolului în mass-media. Astfel, deținătorul a 5 frecvențe terestre valabile ar putea solicita alte 2 licențe de emisie în format digital și teoretic cererea sa va fi una legală, în lipsa unei reglementări, care ar spune dacă un proprietar poate deține 2 licențe cumulate, sau două analogice și două digitale.

Toate curg, nimic nu se schimbă

Ca în multe alte cazuri, această reformă mimată nu este ceea ce vrea să pară și nici ce ar trebui să fie. Ceea ce ni se servește drept o reacție promptă la recomandările partenerilor străini nu este decât o reacție întârziată și de fațadă. Vorbind despre îmbunătățirea legislației naționale a Republicii Moldova pentru a limita concentrarea proprietății mass-media și a asigura pluralismul mediatic, europenii se refereau la elaborarea unor mecanisme reale, care ar reglementa, dar și ar permite monitorizarea și respectarea legii în audiovizual. În condițiile unui CCA numit pe criterii politice, gradul de independență al acestuia în luarea deciziilor este zero. Licențele se acordă doar "cui trebuie", sancțiunile se dau ca măsură de intimidare pentru difuzorii incozi. Nimeni nu a fost tras la răspundere pentru compromiterea intenționată a digitalizării, tăgădanarea căreia îi avantajează pe deținătorii de licențe analogice terestre. Nimeni nu a pus vreodată problema retragerii vreunei licențe pentru nerespectarea (de către majoritatea difuzorilor) normelor privind volumul de emisie în limba de stat și de producție proprie. Jucătorii de pe această piață s-au învățat să jongleze cu termenii din legi și să-i interpreteze cum le convine. Volumul de produs autohton se obține prin difuzarea de clipuri ale artiștilor moldoveni între orele 1 și 5 noaptea, când toată lumea doarme, seriile rusești despre bandiți și milițieni, prin simpla subtitrare în română devin "produs propriu". Legea interzice să deții mai

mult de 2 sau 5 licențe? Nicio problemă! Le scrii pe numele angajaților (de exemplu, al șefului propriei tale case de vânzări), le înregistrezi pe companii offshore, cărora li se pierd urmele în Belize și Seychelles. E simplu, din moment ce ai la degetul mic organele de reglementare și control și știi că nimeni și niciodată nu va îndrăzni să verifice legalitatea activității tale. Iar dacă mai controlezi și procesul legislativ, faci în așa fel, ca legile adoptate să nu-ți afecteze interesele, dar în același timp în aparență să fie unele reformatoare și euroconforme. Cetățenii moldoveni știu foarte bine cum stau lucrurile, însă în condițiile unui stat captiv nu au pârgii pentru a schimba ceva. Partenerii străini nu mai sunt însă atât de naivi ca înainte, povestea "istoriei de succes" s-a cam terminat. E puțin probabil ca observatorii Consiliului Uniunii Europene să considere că s-a ținut cont de recomandările lor, prin simpla revenire la o normă legală de dinainte de 2009, și aceea aplicabilă doar de prin 2021, pentru care au fost deja demonstrate metodele de eschivare.

De bună voie și din proprie inițiativă sistemul nu se va restructura niciodată. E nevoie de constrângeri, interne și externe, de o monitorizare continuă a derapajelor de la normele democratice și de sancționarea acestora. Deocamdată însă, constatăm cu regret și cu această ocazie, că în Republica Moldova, ca în vechiul banc, "toți sunt egali, doar că unii sunt mult mai egali decât alții".

Dorin SCOBIOALĂ

Reglementarea Internetului în Moldova: pro și contra

Problema reglementării Internetului se pune deja de mult timp. Deși există pro și contra, iar dezbateră continuă, între timp o mare parte din țări, inclusiv europene, au reglementat într-un fel sau altul Internetul. Moldova este, în principiu, într-o minoritate de țări în care Internetul încă se consideră nereglementat. Și asta oricum nu înseamnă că în Moldova poți face orice pe Internet și nu vei fi sancționat. Nu, normele generale prevăzute de legislație își extind acțiunea și asupra Internetului și, tot în virtutea unor norme generale, se aplică și sancțiunile de rigoare. Dar lipsa unor reglementări exprese pentru anumite cazuri și a unui concept de reglementare a Internetului, precum și incertitudinea care există deseori în privința modalităților de sancționare în cazul în care încălcările de lege se fac prin Internet, plasează Moldova în lista țărilor în care Internetul se consideră nereglementat.

Aceasta s-ar putea să fie o situație temporară, pentru că încercări de a reglementa Internetul se fac periodic. Nu în ultimul rând, acestea se fac sub motivul racordării la standardele internaționale. Astfel, există o serie de tratate internaționale care se referă la criminalitatea cibernetică, pornografia infantilă, extremism, terorism ș.a. la care Moldova este parte și în conformitate cu care trebuie să-și racordeze legislația națională.

Anume sub acest apanaj, de racordare la standardele internaționale, au fost inițiate în ultimii ani mai multe proiecte de lege în domeniu. În 2013 apăreau două proiecte de lege care au trezit discuții aprinse și nemulțumiri. Sub presiunea societății civile, ele au fost retrase atunci de pe agenda Guvernului, însă unul din ele a reapărut în 2015, în formă neschimbată, pe agenda consultărilor publice ale Guvernului [1]. Probabil, criza profundă în care s-a aflat Guvernul pe tot parcursul anului 2015 a lăsat acest proiect într-o parte, însă nu pe mult timp: la 30 martie 2016, Guvernul Republicii Moldova a revenit la problemă și a aprobat Hotărârea cu privire la aprobarea proiectului de lege privind modificarea și completarea unor acte legislative [2]. Acest proiect de lege a fost supranumit de public Legea “Big Brother” și, ca în cazurile precedente, a trezit o reacție negativă a

societății civile. Primii care au reacționat, solicitând excluderea din proiect a unui set de articole, au fost o serie de instituții media [3]. A urmat un grup mare de ONG-uri, semnături ai unui apel public ce conține o analiză detaliată a pericolelor pe care le ascunde acest proiect și care, printre altele, punctează: “Suntem conștienți de importanța combaterii infracțiunilor de abuz sexual împotriva copiilor și a terorismului și nu contestăm necesitatea îmbunătățirii cadrului legal în aceste domenii. Totuși, proiectul de lege depășește cu mult obiectivele urmărite și oferă spațiu pentru abuzuri. În acest sens, gradul de pericol social pentru care sunt oferite măsuri speciale de investigații sunt diferite de la un grup de infracțiuni la altul, acesta fiind mult mai pronunțat în cazul infracțiunilor de abuz sexual contra copiilor, a terorismului și chiar a infracțiunilor cibernetice, în comparație cu infracțiunile ce încalcă drepturile de autor și cele conexe. Considerăm că măsurile speciale de investigație urmează a fi separate pentru diverse tipuri de infracțiuni, inclusiv după gradul de pericol social pe care le poartă, acesta fiind mult mai redus în cazul infracțiunilor contra drepturilor de autor și a drepturilor conexe. Proiectul prevede o supraveghere generală în locul celei specifice și direcționate. Proiectul de lege are o aplicabilitate extrem de largă și nu creează garanții pentru respectarea drepturilor omului. Cea mai mare sarcină a implementării este pusă pe seama furnizorilor de servicii. Nu există o balanță între ingerința în drepturile persoanelor și costurile implementării, pe de o parte, și eficiența acestor măsuri, pe de altă parte. De asemenea, unii termeni nu sunt suficient de exacti și creează premise pentru abuzuri”. [4] Avocatul Poporului, de asemenea, împărtășește îngrijorările societății civile privind riscurile pe care le comportă pentru respectarea drepturilor la viața privată și libertatea de exprimare adoptarea în versiunea actuală a proiectului de lege. Ombudsmanul salută intenția președintelui Parlamentului de a lansa dezbateri publice pe marginea proiectului de lege menționat și susține ideea promovată de ONG-uri de remitere a proiectului de lege Comisiei de la Veneția pentru verificarea corespunderii cu standardele europene [5]. Aceleași îngrijorări le-a exprimat și șeful Delegației

[1] Proiectul de lege și nota informativă pot fi găsite aici: <http://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2189>

[2] Proiectul de lege și nota informativă pot fi găsite aici: http://www.gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr02_72.pdf

[3] Apel comun: Se cere excluderea mai multor articole din legea “Big Brother”, [http://www.zdg.md/stiri/stiri-politice/apel-comun-se-cere-excluderea-mai-multor-articole-din-legea-big-](http://www.zdg.md/stiri/stiri-politice/apel-comun-se-cere-excluderea-mai-multor-articole-din-legea-big-brother)

[brother](http://www.zdg.md/stiri/stiri-politice/apel-comun-se-cere-excluderea-mai-multor-articole-din-legea-big-brother)

[4] Apel public cu privire la proiectul de lege propus de mai și adoptat de guvern care extinde și înăsprește controlul organelor de drept asupra spațiului informațional, <http://media-azi.md/ro/stiri/apel-public-cu-privire-la-proiectul-de-lege-propus-de-mai-%C8%99i-adoptat-de-guvern-care-extinde-%C8%99i>

[5] Comunicat de presă: <http://ombudsman.md/ro/content/comunicat-de-presa-31>

UE la Chișinău, Pirkka Tapiola, vorbind la o conferință dedicată libertăților utilizatorilor de internet: „Înțelegem pe deplin nevoia îmbunătățirilor procedurilor de investigare a crimelor cibernetice, dar noile reglementări trebuie să fie elaborate cu prudență ca să nu afecteze drepturile fundamentale cu privire la viața privată și libertatea de exprimare” [6].

Întrebarea esențială care rămâne după ce a fost lansată această serie de proiecte de legi este dacă **guvernarea vrea să implementeze standarde europene, sau vrea să introducă instrumente de manipulare/cenzurare, utilizând acoperirea că racordează legislația la standardele europene?**

Să luăm, spre exemplu, una din prevederile proiectului care, după ce a fost scos de pe agenda Guvernului în 2013, a reapărut în 2015 și, cu unele modificări, în 2016. Astfel, Legea nr. 20-XVI din 3 februarie 2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice urmează să fie completată la articolul 7 cu o astfel de obligație pentru furnizorii de servicii: „h) să sisteze, în condițiile legii, folosind metodele și mijloacele tehnice din posesie, accesul din propriul sistem informatic la toate adresele IP pe care sunt amplasate pagini web, inclusiv cele găzduite de furnizorul respectiv, ce conțin pornografie infantilă, promovează abuzul sexual sau exploatarea sexuală a copiilor, conțin informații ce fac propagandă războiului sau terorismului, îndeamnă la ură sau discriminare națională, rasială ori religioasă, la ostilitate sau violență, conțin sau difuzează instrucțiuni privind modul de comitere a infracțiunilor”. La rândul său, în Codul contravențional se introduce o nouă contravenție, în virtutea căreia încălcarea acestei și altor reguli se va sancționa contravențional.

Dacă observăm, această prevedere nu face referință la proceduri și garanții pentru ca libertatea de exprimare să fie respectată. Proiectele anterioare conțineau și formula imprevizibilă și vagă „și sunt incluse în liste speciale, elaborate și periodic reînnoite conform procedurii stabilite de Guvern”. Această formulă a dispărut și a apărut în loc formula „în condițiile legii”, care este, bineînțeles, mai bună, însă ne lasă nedumeriți: despre ce lege este vorba? Dacă urmează să apară vreo lege/norme specifice, de ce nu sunt încadrate în acest proiect de lege? Și dacă n-o să apară nicio lege nouă, la ce etapă începe obligația de sistare a accesului la informație: înainte de hotărârea instanței de judecată, după ea? Așa cum este scrisă, putem înțelege că furnizorii de Internet trebuie să monitorizeze conținutul de pe Internet pentru a executa această prevedere și a evita răspunderea. Și, nu în ultimul rând, în această prevedere s-a adunat tot ce vrei, de la pornografie infantilă până la discriminare națională sau ostilitate, de parcă

toate au aceeași greutate. Îmi pare mie, sau este o mare diferență între cel ce produce/plasează/favorizează pornografia infantilă, acțiuni care toate țin de o infracțiune cu adevărat gravă care s-a săvârșit deja dincolo de aspectul promovării pe Internet, și cel care se manifestă agresiv sau discriminatoriu contra unei etnii sau religii și care este, bineînțeles, un om al cărui comportament nu poate fi acceptat în societatea modernă, care promovează toleranța, dar care rămâne în zona exprimării și nu atentează la integritatea fizică a cuiva, cel puțin deocamdată?

Atunci când stabilești obligații, interdicții, sancțiuni, acestea trebuie gândite bine, expuse clar și cu precizie. Fiecare trebuie să înțeleagă ce presupune o anumită prevedere și atunci nu vor exista dubii și suspiciuni de rea-credință.

Dacă e să ne referim la un alt proiect de lege, cel care vroia să introducă reglementarea Internetului în legătură cu combaterea extremismului și a discursului extremist, atunci putem spune că acela era total strigător la cer [7]. Ne-am referit și anterior la problemele pe care le ridică redacția actuală a Legii cu privire la contracararea activității extremiste, iar acel proiect făcea ca normele care deja sunt contestabile și contravin standardelor internaționale privind libertatea de exprimare, să devină mai puternice, iar Serviciul de Informații și Securitate se făcea cel mai important actor pe piața blocării imediate a accesului la conținut „extremist”.

Paradoxuri locale

Procesul de inițiere a reglementării Internetului își are paradoxurile sale în Moldova. Spre exemplu, Legea Nr. 30 din 07.03.2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației conține în art. 5 alin (8) o astfel de prevedere: „Persoanele care acordă servicii de acces la rețele computerizate publice (Internet) vor asigura implementarea și buna funcționare a mijloacelor de filtrare a informației Internetului cu impact negativ asupra copiilor, mijloace aprobate de Ministerul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor. La propunerea Ministerului Tehnologiei Informației și Comunicațiilor, Guvernul aprobă condițiile de folosire a mijloacelor de filtrare obligatorii în locurile de acces la rețelele computerizate publice (Internet).”

Câteva luni în urmă am întrebat acest minister printr-o solicitare de acces la informație, dacă au fost aprobate de MTIC asemenea mijloace de filtrare a informației din Internet cu impact negativ asupra copiilor și, în caz că nu au fost aprobate încă, dacă există

[6] Pirkka Tapiola critică proiectul legii „Big Brother”: <http://www.europalibera.org/a/27704534.html>

[7] Proiectul poate fi găsit anexat la știrea de aici: <http://unimedia.info/stiri/doc-un-nou-proiect-la-guvern-care-prevede->

<http://www.media-azi.md/ro/stiri/o-lege-care-contravine-standardelor-interna%C8%99Bionale-privind-libertatea-de-exprimare-blocarea-site-urilor-ostaf-trebuie-retras-si-supus-dezbaterilor-67516.html>

[8] <http://www.media-azi.md/ro/stiri/o-lege-care-contravine-standardelor-interna%C8%99Bionale-privind-libertatea-de-exprimare>

la moment, la nivel de proiect, vreo inițiativă în acest sens. Am primit un răspuns în care ministerul îmi spunea, indirect, că nu are de gând să aplice această prevedere și că „...a fost elaborat proiectul de lege de modificare a acestuia. Proiectul de lege prevede expunerea în redacție nouă a alineatului (8) din articolul 5 al legii menționate, în vederea punerii în sarcina furnizorilor de rețele și/sau servicii de comunicații electronice a prestării în baza contractuală, la solicitarea utilizatorilor, a serviciului de filtrare a conținutului digital din Internet cu impact negativ asupra copiilor. Proiectul a fost remis în adresa Ministerului Culturii prin scrisoarea MTIC nr.01/1317 din 25.08.2014, care urmează să-l integreze în proiectul de lege pentru modificarea și completarea Legii nr.30 din 7 martie 2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației.”

Acest răspuns indică spre faptul că cei care au elaborat și care au adoptat această lege nu s-au gândit și la gradul ei de aplicabilitate (și nu doar în privința articolului citat mai sus), în condițiile în care, dincolo de toate informațiile nocive ce pot apărea pe Internet, libertatea de exprimare/informația este o valoare care trebuie apărată, dacă se menține într-un cadru legal. Iar granița între exprimarea permisă și cea nocivă nu este foarte ușor de stabilit prin mijloace de filtrare și nu este MTIC-ul cel mai în măsură să o facă.

În loc de concluzie

Vorbeam cu un coleg din media online, care m-a convins în mod cert că autoritățile vor un instrument de manipulare, de cenzurare, și nu o situație firească în care și infracțiunile săvârșite pe Internet să fie examinate și sancționate corespunzător. „Noi, de fapt, nu avem nimic împotriva să existe mecanisme, spre exemplu, de combatere a pornografiei infantile pe Internet. Însă ei în aceste proiecte încearcă să înglobeze tot și, aparent, să atenteze la libertatea de exprimare prin introducerea unor prevederi foarte dubioase. Dacă ar lua-o punctat și foarte exact și, spre exemplu, s-ar concentra pe mecanisme clare de reglementare a conținutului ce reprezintă pornografie infantilă, atunci ar reuși să instituie aceste prevederi în legislație. Însă pentru că ei au intenția ascunsă de a abuza, noi ne împotrivim constant proiectelor lor”, a opinat colegul și m-a convins definitiv cu acest argument.

Soluția este foarte clară: dacă sunt de bună credință în încercarea de a institui unele reglementări Internetului, autoritățile trebuie să o ia punctat și restrâns, pe probleme concrete, cu prevederi bine gândite și argumentate cap-coadă, și nu extins, general și abstract, așa cum au tendința să o facă.

Olivia PÎRȚAC

Ce norme încalcă demnitarii moldoveni, atunci când refuză să participe la emisiunile televizate?

Libertatea de exprimare a mass-mediei presupune libertatea de a căuta, de a primi și de a comunica fapte și idei. Nu numai presa are sarcina de a comunica informații de interes public, ci și publicul are dreptul să le primească (art. 6 al Legii cu privire la libertatea de exprimare). Libertatea de a primi informații de la presă permite publicului larg să aibă o imagine adecvată și să-și formeze o opinie critică cu privire la societatea în care trăiește și la autoritățile care îl guvernează. Iar libertatea jurnalistului de a primi informația oficială de la „prima sursă” determină esențial capacitatea mass-media să-și exercite funcția sa de „câine de pază” al democrației.

Accesul real și rapid al persoanelor și a presei la informațiile de interes public poate fi realizat de către furnizorii de informații și verbal, de exemplu prin participarea la emisiuni televizate, talk-show-uri interactive, mese rotunde etc. Or, autoritățile publice dintr-o societate democratică administrează treburile statului în numele poporului, iar informațiile pe care aceștia le dețin aparțin publicului.

Observăm că, în ultimul timp, boicotarea sau refuzul constant de a participa la anumite emisiuni televizate, unde se analizează principalele evenimente și probleme din societatea moldovenească, a devenit normalitate pentru demnitarii aflați în serviciul poporului. “Vă mulțumesc pentru invitația de a participa la emisiunea X. Cu regret, nu voi putea da curs invitației deoarece voi fi implicat într-un șir de acțiuni prestabilite pentru acea zi” - reprezintă un răspuns clasic în acest sens. Astfel, cetățeanul, ca și beneficiar final ai serviciilor și treburilor publice, fiind în drept de a fi informat corect și la timp asupra chestiunilor de interes sporit, pierde relația bazată pe încredere și respect față de persoanele oficiale exponente ale unui interes politic sau public.

Legislația privind libertatea de informare trebuie să se călăuzească după principiul maximei dezvăluiri. Analizând cadrul normativ existent, constatăm lipsa prevederilor obligatorii pentru „reprezentanții statului” de a participa la emisiuni televizate, de a da interviuri ziarelor, de a participa la mese rotunde tematice și la alte evenimente de interes public sporit. De exemplu, deputații, în calitatea lor de membri ai comisiilor permanente, ai fracțiunilor parlamentare și, după caz, de sine stătător, pot desfășura diferite activități de mediatizare a activității lor în Parlament, dar care sunt organizate prin intermediul Secției relații cu mass-media a Aparatului Parlamentului. Principalele

mijloace de comunicare cu reprezentanții mass-mediei sunt conferințele de presă și comunicatele de presă. Comunicatele oficiale despre ședințele Parlamentului se fac publice numai prin intermediul Secției relații cu mass-media (art. 99 alin.(2) din Regulamentul Parlamentului).

Secția relații cu mass-media scrie, redactează și difuzează comunicatele de presă referitoare la: întreveneri oficiale, vizite oficiale, conferințe de presă, declarații de presă și alte evenimente cu participarea Președintelui Parlamentului și membrilor Biroului permanent, precum și alte activități protocolare cu participarea reprezentanților Parlamentului; acțiuni organizate la sediul Parlamentului și la locul desfășurării ședințelor plenare (seminare, conferințe internaționale, mese rotunde etc.); activități ale comisiilor parlamentare; activități ale fracțiunilor parlamentare. De asemenea, Secția relații cu mass-media oferă consultanță și asistență de specialitate deputaților pentru elaborarea comunicatelor de presă proprii. Comunicatele de presă ale deputatului se pot referi la: activități ale deputatului în teritoriu; organizarea conferințelor de presă ale deputatului; precizări și drepturi la replică pe marginea chestiunilor examinate în Parlament etc.

În ceea ce privește funcționarul public - potrivit atribuțiilor ce îi revin și conform legislației privind accesul la informație, acesta este obligat să asigure informarea activă, corectă și la timp a cetățenilor asupra chestiunilor de interes public, precum și să asigure accesul liber la informație (art. 8 alin. (1) din Codul de conduită al funcționarului public). Audierea informației pasibile de o expunere verbală reprezintă una din modalitățile accesului la informațiile oficiale (art. 13 din Legea privind accesul la informație).

Cu toate acestea, de cele mai dese ori, și funcționarii redirectionează invitațiile de participare la emisiuni serviciului de presă, ca și entitate abilitată cu obligația exclusivă de a comunica cu mass-media. Participarea funcționarilor la emisiunile televizate ar diversifica posibilitățile de acces la informațiile de interes public. Or, fluxul liber al informației este principiul de bază al democrației.

Astfel, practicile de comunicare a oficialilor cu presa prin intermediul serviciilor de presă au devenit între timp constante. Iar comunicatorii, de regulă, nu sunt bine informați asupra tuturor

chestiunilor de interes public și problemelor din societate.

Cert este că (ne)participarea deputatului la talk show-urile interactive televizate reprezintă, de regulă, (ne)dorința alesului poporului. Motivele (ne)dorinței de a da curs invitațiilor la dezbateri televizate, concluzionate de unii moderatori ai emisiunilor, ar fi întrebările "incomode" adresate. Deși persoanele care exercită funcții publice pot fi supuse criticii, iar acțiunile lor pot fi supuse verificării din partea mass-mediei, în ceea ce privește modul în care și-au exercitat sau își exercită atribuțiile, în măsura în care acest lucru este necesar pentru a asigura transparența și exercitarea responsabilă a atribuțiilor lor (art. 9 alin. (4) al Legii cu privire la libertatea de exprimare).

Așadar, obligația legală de a da curs invitației de a participa la emisiunile televizate, de a oferi interviuri ziarelor sau de a participa la dezbateri directe cu jurnaliștii, nu este prevăzută de cadrul normativ existent. Prin urmare, este vorba mai curând despre o obligație morală și/sau politică a demnitarului, de care acesta trebuie să țină cont, pentru că, în caz contrar, negarea ei poate încuraja comportamentul birocratic, abuzurile și corupția în instituțiile publice. În asemenea circumstanțe, sarcina mass-media de a informa publicul despre informațiile de interes public nu poate fi exercitată eficient, jurnalistul fiind „impus” să acumuleze și să răspândească informații din surse terțe.

Tatiana PUIU

Cum protejăm spațiul informațional?

(Scurte incursiuni pe marginea unui raport)

„Mass-media este cea mai puternică entitate pe pământ. Ea are puterea de a-l face vinovat pe cel nevinovat și nevinovat pe cel vinovat, și aceasta înseamnă putere. Deoarece, ea, mass-media, controlează mintea maselor” (Malcolm X)

Un scurt istoric al termenului *propagandă* ar putea fi descris astfel: instituit de Biserica Catolică în secolul XVII (conotație neutră), adus la „artă” și „perfecțiune” de Germania nazistă în secolul XX (conotație negativă) și reinventat în secolul XXI de către mass-media de la Kremlin. Cauza? A se citi în următorul paragraf.

Impactul propagandei din mass-mediile rusești

Începând cu a doua decadă a secolului XXI, ideologii de la Kremlin au înțeles că așa-numita politică hard power (războaie, revoluții sau conflicte etnice) de control sau influență în anumite teritorii, mai cu seamă limitrofe, este una foarte costisitoare și devine din ce în ce mai ineficientă; pe lângă toate, atrage atenția și nemulțumirea opiniei publice internaționale. Astfel s-a (re)orientat spre cea a soft power-ului, care pune accentul pe cultură, limbă, istorie și... mass-media. Instituțiile media create sau reinventate în ultimii 4-5 ani vin să confirme această ipoteză: Russia Today, Sputnik, Russia24.

În cadrul unei conferințe, cercetătoarea britanică Anne Applebaum afirmă că Rusia „este deja în interiorul Europei” și asta în mare parte datorită rețelei media care a început să și-o edifice în ultimii ani. Potrivit unor date, doar în Germania aproximativ 3 milioane de oameni privesc postul de televiziune rusec Pervii Kanal, care, potrivit aceleiași Anne Applebaum, „utilizează un limbaj mai agresiv decât chiar în perioada războiului rece”. Cele mai expuse la propaganda mediatică rusă sunt însă țările din spațiul ex-sovietic. De exemplu, televiziunea cu cea mai mare audiență în 9 din cele 15 țări ex-sovietice este Pervii Kanal, iar R. Moldova face parte din cele nouă țări. Un alt indicator arată că, în majoritatea țărilor ex-sovietice, în top 5 al celor mai populare televiziuni (conform indicelui de audiență), sunt minim 3 televiziuni rusești (în majoritatea cazurilor acestea sunt re-transmisii Pervii Kanal, NTV, RTR sau REN TV, care sunt diluate cu ceva conținut autohton).

Punctul de cotitură al agresivității propagandei din mediile rusești a constituit perioada de după 17 iulie 2014, când în Ucraina a fost doborât avionul de pe cursa Amsterdam (Olanda)

– Kuala Lumpur (Malaezia), cu 298 de pasageri la bord. În urma mai multor rapoarte și studii ale organizațiilor internaționale s-a stabilit că avionul a fost distrus de către tiruri ale unui sistem de rachete antiaeriene Buk, puse la dispoziție de către Kremlin forțelor separatiste ale așa-numitei Republici Populare Donețk. Ca urmare a acestui eveniment, mass-media de la Kremlin a început o campanie de propagandă media foarte agresivă, care a avut drept scop să impute opiniei publice că Ucraina și implicit armata ucraineană se face vinovată de această tragedie.

Ce putem face pentru a diminua efectele nocive ale acestei propagande? Raportul „Bringing Plurality & Balance to Russian Language Media”, elaborat de către 150 de experți media cu suportul organizației European Endowment for Democracy (EED), propune unele alternative la acțiunile propagandistice ale mass-mediei de la Kremlin. Scopul studiului a fost de a prezenta soluții practice pentru a sprijini și consolida mass-media independentă de limbă rusă în țările din Parteneriatul Estic (dar nu numai).

Studiul pornește de la ideea potrivit căreia limba (rusa, în acest caz) nu trebuie să fie un element care să divizeze societăți sau oameni. Iar vorbitorii de limbă rusă, ca și toți ceilalți, de altfel, trebuie să aibă acces la un conținut media calitativ, corect și divers. Obiectivul principal al studiului a fost de a identifica și elabora câteva instrumente pentru a oferi un răspuns adecvat la dominația mass-mediei pro-Kremlin în țările post-sovietice. Aceste instrumente trebuie să implice și să includă cooperarea între instituțiile mass-media independente de limbă rusă existente (dar nu numai), precum și între diferiți donatori și organizații internaționale. Raportul a punctat și câteva recomandări generale, care însă pot fi aplicate și individual de fiecare țară (ceea ce de fapt s-a încercat într-o analiză puțin mai jos în acest articol). Acestea au fost catalogate drept „cele cinci blocuri”:

a. Crearea unui așa-numit „centru de presă” regional (*news hub*), care va respecta principiile de echitate, precizie și vigilență (un fel de agenție de știri). Pentru a implementa acest model, trebuie creată o rețea de parteneri, care vor distribui știrile de înaltă calitate către un public cât mai larg în toate regiunile și pe toate canalele media accesibile din țările Parteneriatului Estic;

b. Crearea unei **platforme comune** („fabrică de conținut”) care va avea drept scop producția de filme

documentare de calitate și emisiuni de divertisment (inclusiv filme, teatru și reality - show-uri sociale), care ulterior să fie distribuite;

c. Crearea unui **centru media** de formare a jurnaliștilor de limbă rusă, care să instruiască profesioniști de calitate, să monitorizeze conținutul media și să organizeze schimbul de experiență dintre jurnaliști și organizațiile media din țările Parteneriatului Estic;

d. Instituirea unui *fond financiar comun*, care să fie orientat spre finanțarea proiectelor, inițiativelor și instituțiilor media de limbă rusă, precum și susținerea noilor inițiative;

e. Toate acestea trebuie să fie interconectate printr-o *platformă multimedia*, cu un brand global, care să asigure difuzarea produsului către un public cât mai larg.

Deci, contrapropaganda nu este o soluție la propaganda prin intermediul mass-mediei. Soluția oferită de studiu este producerea și diseminarea unui conținut media obiectiv și de calitate în limba rusă. Astfel se va recâștiga încrederea în presa de limbă rusă în țările Parteneriatului Estic, care, potrivit cercetătorului media Peter Pomerantzev, “a fost profund zdruncinată” de propaganda Kremlinului. Contrapropaganda nu va aduce rezultate și nici nu va face ca jurnalismul de limbă rusă să devină unul mai corect și calitativ. Problema trebuie abordată sistematic, pe termen lung, iar cea mai eficientă soluție constă în elaborarea unui conținut media obiectiv, calitativ și corect, care să fie diseminat prin intermediul unor platforme de limbă rusă de alternativă.

Cum ne protejăm spațiul informațional de propaganda externă

Studiul menționat mai sus a punctat anumite probleme, dar și soluții care sunt fiabile pe termen lung. Pe termen scurt, însă, fiecare țară, care este dependentă de spațiul mediatic informațional al Kremlinului, trebuie să își creeze independent anumite mecanisme și instrumente de protecție, începând de la edificarea unor instituții mass-media de alternativă, care ar produce conținut media de limbă rusă calitativ, și finalizând cu edificarea unor instituții sau crearea unor instrumente eficiente, capabile să prevină și să asaneze conținutul propagandistic difuzat de către instituțiile media aservite Kremlinului. Cu referire la situația din R. Moldova, am putea puncta câteva probleme, dar și câteva soluții care ar servi drept model de protejare a spațiului informațional de propaganda promovată de mediile rusești:

- **Crearea conținutului media de calitate în limba rusă.** În primul rând, spațiul mediatic autohton are nevoie de o

alternativă la conținutul media retransmis de către posturile de televiziune și radio rusești pe teritoriul R. Moldova. În prezent, există prea puține instituții media de limbă rusă de calitate – Newsmaker.md; TV7; versiunea în limba rusă a Ziarului de Gardă – care să ofere un conținut obiectiv, echidistant și corect în limba rusă;

- **Factori/instituții/mecanisme de reglementare media funcționale.** În al doilea rând, (in)existența unei instituții capabile să poată coordona și, de ce nu, filtra, conținutul retransmis de instituțiile media de la Moscova. Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA) din R. Moldova rămâne deocamdată o instituție incapabilă să propună și să elaboreze un mecanism clar (corect și transparent!) de reglementare a conținutului propagandistic al mass-mediei de la Kremlin. Un exemplu elocvent în acest sens este recentul caz al Companiei Exclusiv Media SRL, care a obținut licență pentru retransmiterea postului de televiziune NTV rusec, despre care mass-media și societatea civilă a scris că este un “cal troian” moșit de ideologii media de la Moscova și adus/susținut de Partidul Socialiștilor din R. Moldova (PSRM);
- **Cultura mediatică joasă a societății.** În al treilea rând, (toate!) organizațiile media, trebuie să dezvolte programe de instruire și campanii de informare și sensibilizare privind eradicarea culturii mediatică a societății (un exemplu în acest sens este “Campania media împotriva informațiilor false”, organizată de Centrul pentru Jurnalism Independent).

„Cenzură” sau dreptul la informare?

Propaganda mass-mediei de la Kremlin impune țărilor ex-sovietice o dilemă. Pe de o parte, este vorba despre dreptul la informare sau accesul la informare/informație, care este un drept fundamental, garantat de constituția țării. Pe de altă parte, avem ceea ce experții numesc protejarea spațiului informațional.

În acest sens, atât teoretic, cât și practic există două scenarii. Primul din ele ar impune o permisivitate absolută în ceea ce privește accesul și accesarea oricărui tip/canal media. Personal, cred că acest scenariu poate fi aplicat doar în situația când gradul de cultură mediatică al unei societăți este foarte înalt, iar fiecare individ poate face diferența între o informație corectă și una denaturată. Pe moment, cu părere de rău, în R. Moldova nu putem susține că dispunem de așa ceva. Țara noastră nu se poate compara la acest capitol cu state precum Marea Britanie, Norvegia, Finlanda, Suedia sau Canada, unde educația mediatică este o disciplină obligatorie în curricula școlară, liceală sau de facultate.

Al doilea scenariu ar impune protejarea spațiului informațional al țării prin monitorizarea și filtrarea controlului asupra informației

care vine din exterior (a nu se neglija însă și cea din interior). Aceasta necesită existența (mai degrabă spus funcționalitatea) unor structuri care să reglementeze spațiul informațional al unei societăți (și aici nu e nicidecum vorba de cenzură). Or, concluzionând, propaganda mediatică poate fi contracarată în două feluri: fie monitorizezi și reglementezi informația, fie permiți orice, doar că această permisivitate trebuie să meargă mână în mână cu gradul înalt de cultură a societății.

Exemple: În 2014, Ucraina a fost printre țările care au interzis emisia a 15 posturi de televiziune rusești pe teritoriul său. Letonia și Lituania au interzis temporar în aprilie 2015 unele posturi de televiziune pro-ruse (RTR Rossia și RTR Planeta). Recent, Consiliul Național al Audiovizualului din Polonia a retras licența postului de Radio Hobby, care difuza emisiunile Radio Sputnik.

În unele cazuri, cenzurarea unor canale media poate fi acceptată, mai ales în cazul când o anumită societate nu dispune de o

cultură mediatică a societății, cum se întâmplă în R. Moldova, de exemplu. Or, între o cenzură sănătoasă, care are drept scop asanarea și curățarea spațiului informațional, și dreptul la libera informare, o societate tânără, de tranziție ar trebui să aleagă pe cea dintâi, cel puțin până își edifică o societate sănătoasă din punct de vedere mediatic.

Să fiu înțeles corect: nu sunt adeptul unei limitări sau interziceri a canalelor de informare, cu atât mai mult cu cât, în epoca digitalului, cei care vor să se informeze prin intermediul *Pervii Kanal*, *NTV* sau *Russia-24* o pot face online. Dar când aceste posturi devin foarte agresive din punct de vedere propagandistic și mai și atentează la anumite valori naționale, monitorizarea și interzicerea acestora este singura modalitate de soluționare a problemei (cel puțin într-o etapă incipientă). Acest proces trebuie să revină instituțiilor de reglementare media, în cazul R. Moldova, Consiliului Coordonator al Audiovizualului.

Victor GOTIȘAN

Presă moldovenească și apogeul alienării

La începutul lunii octombrie, 2015, The New York Times a publicat un manifest istoric - "Our Path Forward" (Calea noastră înainte). Este un document care prezintă strategia de dezvoltare digitală a acestei prestigioase media, cu o istorie de 150 de ani. Și care, după un veac și jumătate de activitate, a avut curajul să răspundă provocării noilor tehnologii și a ajuns, în doar cinci ani, la un număr-record de 2 milioane de abonați și o audiență lunară de circa 140 de milioane de cititori pe print și digital.

Documentul conține prețioase soluții economice, analitice și manageriale, care ar fi putut constitui o adevărată lecție de dezvoltare pentru orice media din lume, Republica Moldova nefiind o excepție în acest sens. Cu condiția că acei care l-au consultat, sau o vor face, vor atrage atenția la o propoziție care, pitită în inima acestui text, reflectă, de fapt, esența succesului înregistrat de The New York Times, dar și a viitoarelor realizări: "Mai mult ca orice, CEL MAI BUN JURNALISM va diferenția The Times de concurență".

La sfârșitul lunii decembrie 2015, la Chișinău, acolo unde nici audiențele televiziunilor nu pot concura cu numărul de abonați ai The New York Times, o cu totul altă întâmplare marchează fenomenul mediatic autohton – oscilând între un scandal diplomatic și o palmă dată bunului simț profesional.

Este vorba despre falsul comis de Publika și HotNews.md, care și-au permis să plaseze o postare făcută de ES James Petit, Ambasadorul SUA în Republica Moldova pe rețeaua de socializare Facebook într-un context arbitrar, tendențios și chiar periculos. Așa, diplomatul american se întreabă în postarea sa "...dacă cineva se gândește la ceea ce-și dorește poporul moldovean? Democrația înseamnă să reprezinti cu adevărat voința și dorința poporului. Într-o democrație, cetățenii sunt reprezentați cu adevărat; liderii trebuie să servească țării lor și cetățenilor lor, și nu invers. ...", remarcând, mai degrabă, lentoarea cu care politicienii moldoveni iau decizii importante pentru existența țării noastre. Or, cele două surse media se grăbesc să atribuie retorica postare a ambasadorului drept o reacție la inițiativa Președintelui Nicolae Timofti de a-l desemna pe Ion Sturza drept candidat la funcția de prim-ministru. Inițiativă care, de altfel, a fost făcută publică abia peste ceva timp după apariția postării.

Sunt comparabile aceste două evenimente? Ca importanță – desigur că nu. Însă ele conțin două aspecte diametral opuse ale viitorului, care nu pot fi ignorate. Manifestul publicației newyorkeze este punctul de pornire spre un viitor sustenabil, spre un jurnalism care "aspiră să educe o nouă generație de cititori, care nu-și închipuie o zi fără The New York Times".

Comportamentul manifestat de către Publika și HotNews.md este, cu certitudine, un punct de pornire spre autodistrugere și educare a unei noi generații de moldoveni, care nu-și închipuie la ce le servește mass-media în general și care, îngrețoșiți de manipulare, propagandă, lipsă de profesionalism, vor ignora presa ca fenomen. "Cazul Petit" este doar unul dintre multele exemple de dezmăț mediatic la care asistăm și care, din fericire, a avut o reacție promptă și dură din partea sursei primare.

Societatea alienațiilor

Drama prin care trece acum presa moldovenească vine dintr-o absolută ignorare a funcțiilor de bază pe care ar trebui aceasta să o îndeplinească – să informeze și să servească interesul public. La modul deliberat nu am folosit sintagma ostentă "să informeze corect", deoarece în opinia mea nu există loc de corect-incorect în acest sens. Există informație și există minciună. Scurt. Cine cunoaște ce înseamnă corect? Cine decide ce este incorect? Valoarea unui eveniment nu rezidă în opiniile noastre, ale lor sau ale oricui, despre el. Și nici în declarațiile și explicațiile martorilor sau ale celor afectați, impresionați. Întrebarea pentru care eu, personal, aș da afară din jurnalism, pentru că a coborât această meserie până la un nivel inacceptabil este "Ce credeți Dvs. despre...?" cu variațiile ei "Cum comentați?" sau "Ce părere aveți?". Or, ea răsună aproape în orice reportaj, orice interviu din orice ladă vorbitoare.

Pentru situația în care ne-am pomenit, noi și presa noastră, cel mai apropiat termen mi se pare cel de "alienare", în sensul transunerii în actualele condiții a întregii activități umane și a rezultatelor acesteia (muncă, instituții sociale, valori spirituale) în forțe străine și vrăjmașe, depersonalizarea oamenilor, la care se adaugă denaturarea relațiilor personale prin puterea banilor, a rangurilor sociale, reprezentarea deformată a realității. Așa sau altfel, atât sensul filosofic al cuvântului, prezentat mai sus, cât și cel juridic (înstrăinare) și chiar cel medical (nebulie), par să corespundă totalmente momentului.

Pe de o parte, constatăm alienarea presei, care s-a trezit prizonieră a jocului politic, neobservând cum își schimbă rolul din cochetă (cocotă?) în cel de ostatecă. Pe de altă parte – observăm alienarea societății, care, deposedată de un drept fundamental de a fi informată, înghite zilnic megabiți de manipulare și propagandă, crezând sincer că se informează.

Păcatul este aproape general. Nici media care servește puterea și nici cea care se pretinde din răspuțeri de opoziție, nu a rezistat ispitei. Priviți o știre despre același protest la Jurnal TV și la Publika

TV! O participare de 5000 de oameni se transformă în 50 000 într-un caz și în 500 în alt caz. Și cifra nu este doar vociferată. Imaginea va fi trucată corespunzător. Și ce importanță mai are că vorbim despre evenimentele din 2015, dar prezentăm imagini de la Marea Adunare Națională – cea adevărată, din 1989? Sau contează că celălalt post a filmat în piață la o oră matinală, când grupuri răzlețe de oameni abia se adunau la protest? Scopul a dictat mijloacele.

Sau, explicați-mi, de ce e nevoie de 3 canale de televiziune pentru a prezenta aceleași știri, literă în literă, cu aceleași imagini și în aceeași ordine, chiar și cu intro-uri identice, doar că vociferate de trei fețe diferite? Doar pentru a te asigura că oricum, cel puțin pe unul dintre canale, telespectatorul le va vedea? Atunci cu ce ne deosebim de mass - media epocii sovietice, când toate ziarele apăreau cu aceleași texte ale cuvântărilor ștabilor, însoțite de vizualizări primitive de gen "aplauze furtunoase", sau "ovații"? Situația noastră e chiar mai rea, deoarece în acele vremuri presa purta în mod cinstit numele de "mijloc de informare în masă și propagandă". Falsificarea agendei politice, sociale sau economice, prin mediatizarea excesivă a unor evenimente și persoane, în detrimentul altora, mult mai importante sau corecte, este una dintre metodele favorite de manipulare a opiniei publice, practicate de media autohtonă.

Cum este posibil ca în cadrul unei discuții televizate de 2 ore să ai 3-4 experți care să împărtășească aceeași opinie? Noi ne adunăm la o masă în familie, cu cei mai apropiați oameni, și nu reușim să ajungem la un numitor comun când vine vorba despre Republica Moldova. Chiar și atunci când experții au de o sută de ori dreptate, bunele practici ale jurnalismului prescriu necesitatea unui oponent vehement, capabil să balanseze discuția. Or toate aceste trucuri nu sunt decât o formă de hiper angajare a societății într-un continuu conflict, urmare a căruia cetățeanul ar trebui să se simtă în permanență vinovat: pentru că nu a ales pe cine trebuie, pentru că a crezut în promisiuni, pentru că nu a ieșit la proteste sau a ieșit, dar nu la cel la care era de așteptat. Sau dimpotrivă, privind alte emisiuni și alte canale, spectatorul ar trebui să se împace cu gândul că zarurile au fost aruncate, deciziile au fost luate și nimic nu mai poate fi schimbat.

Fiecare cu morții săi

Spre regret, clasa politică de la noi așa și nu a învățat cum se construiește și se conduce o țară, căzând pradă unor practici vicioase de guvernare iluzorie prin intermediul mass-media, când prezența mediatică este confundată cu influența politică. Analizați topurile celor mai influenți politicieni moldoveni din ultimii 5 ani și faceți o comparație cu prezența lor în media. Și atunci veți observa fără greutate că cei care dispar "de pe sticlă" dispar și din topuri. Această confuzie dintre influență și prezență, pe care ne-o cultivă cu insistență tehnologii politici, distorsionează gândirea și percepția cetățeanului, cultivându-i false valori. Încă în 1977 Roger -Jerard Shwartzenberg avertiza, în lucrarea sa "Statul Spectacol. Eseu asupra și împotriva star-sistemului în politică" asupra faptului că "fenomenul mediatic a înlocuit proiectul cu profilul, iar imaginea a substituit mesajul".

Mai mult ca atât, chiar și politicienii preferă să fie mințiți de presă și să audă ceea ce vor să audă, refuzând să accepte că aceasta ar trebui să aibă o existență autonomă. Deocamdată niciunul dintre liderii noștri nu a avut curajul să privească presa ca pe un aparat diagnostic precis, care să scoată la iveală problemele și să le influențeze agenda. Și presa, și politicienii au acceptat ca agenda să fie dictată de acești lideri, iar rezultatul este dezastruos.

Cât despre dorința politicianilor de a auzi ceea ce vor și despre modul în care au învățat ambele tabere să manipuleze, îmi amintesc despre un caz, practic anecdotic, încă de pe vremea când la guvernare se aflau comuniștii. Republica Moldova se confrunta cu inundații extrem de grave. La guvern a fost creat un grup de lucru care monitoriza situația și acționa suficient de bine, de altfel. Cu o anumită regularitate aveau loc ședințe, la care avea acces și presa. La una dintre aceste ședințe raportorul principal, în post de ministru, a prezentat situația la zi, menționând că în urma inundațiilor nu a fost înregistrată nicio victimă. "Cum adică?" l-am întrebat la sfârșitul ședinței pe ministrul în cauză. Doar a fost anunțat că pe strada Albișoara a murit un om când a ieșit Bâcul din maluri. "Aaa, păi ăsta nu-i mortul nostru, ăsta-i mortul lui Chirtoacă!", mi-a răspuns ministrul. Cam așa se face politicul la noi. Și cam așa se informează societatea. După sac – și petec.

Ludmila ANDRONIC

O cursă a încrederii într-un spațiu propice manipulării

În presa online atât cititorul, cât și jurnalistul sunt antrenați într-o continuă cursă a încrederii. Cititorul încearcă să identifice sursele de informare cărora să le ofere încrederea sa; iar reporterul vrea să creadă că, dacă și va greși undeva, cititorul îl va informa imediat despre aceasta. Iar cel care va reuși să cunoască toate aceste obișnuințe poate ușor influența ce fel de informație se va consuma...

Lucrurile se amplifică datorită – sau, dacă vrei, din cauza – rețelelor de socializare, cu care presa online are un soi de colaborare nedeclarată, dar foarte strânsă. Astfel, dacă presa tradițională era produsul unei mâni de autori care generau informația și verificau datele, azi fiecare persoană poate fi producătoare de conținut. Iar ceea ce devine popular pe rețelele de socializare – și nu neapărat ceea ce e adevărat, trebuie doar să fie popular – poate ușor ajunge în una din sursele de informare online.

Drept dovadă, o să vă aduc câteva situații cu care s-a confruntat redacția noastră. Dar, pentru că și acest text poate fi manipulare, vă sfătuiesc cu tărie să verificați fiecare exemplu pe care îl voi da, precum și fiecare statistică pe care o voi folosi.

Un exemplu recent de manipulare a fost în cazul atacurilor teroriste din 22 martie 2016 de la Bruxelles, unde la scurt timp după explozia din Aeroportul Zaventem a apărut un video cu imagini din momentul deflagrației. Filmulețul a fost preluat de o bună parte din media online, inclusiv din Moldova, inclusiv de #diez. Însă, mai apoi, Independent.co.uk a semnalat că video-ul este un fake și, de facto, în imagini era explozia din Aeroportul Domodedovo de la Moscova, de acum câțiva ani.

Același lucru s-a întâmplat și în cazul EuroMaidanului din Ucraina, unde mai multe fotografii, inclusiv reprezentând violență și bătăi, erau inițial catalogate ca fiind din Ucraina. De fapt, s-a dovedit că ele erau din alte țări, de la alte proteste.

Problema nu constă doar în faptul că un reporter nu poate distinge adevărul de neadevăr, ci mai ales în viteza presei online – o cursă contracronometru, în a cărei capcană jurnaliștii cad, pentru că detaliile și informațiile nu sunt căutate minuțios, ci după anumite filtre. Iată, bunăoară, câteva filtre utilizate foarte frecvent în cazul atentatelor de la Bruxelles: #filmuleț #explozie într-unaeroport #încărcatrecent #parecevainternațional. Dacă informația căutată corespunde filtrelor pe care un jurnalist online

și le pune, atunci aceasta trece drept adevăr. Odată identificate filtrele după care se conduc, reporterii, dar și cititorii, pot cu ușurință introduce un neadevăr care să semene a adevăr și pe care puțini și-ar pierde timpul să-l verifice. În plus, un reporter nu poate ține minte toate exploziile și toate protestele. Acest lucru e știut doar de cititori, prin cumulul de experiențe sau amintiri pe care le au.

Fenomenele descrise mai sus sunt valabile și pentru Republica Moldova, în special, dacă un site X publică o informație neadevărată – o idee luată din pod, de cele mai multe ori –, având ca scop să provoace un anumit sentiment: panică, îndoială, ură, teamă, invidie. Orice, doar sentiment să fie, deoarece cititorii, dar și reporterii, au filtrele mai roase atunci când este vorba de sentimente... Aceasta este manipulare emoțională, întrucât emoțiile stau la baza share-urilor (distribuirilor) pe rețelele de socializare, iar dacă sunt multe share-uri, mulți consideră informația drept adevăr.

În paralel, în scenă intră alte site-uri Y, W, Z, care preiau informația, unii dând-o ca pe o opinie sau presupunere, alții însă – ca pe adevăr curat. Iar pe online informația foarte ușor se multiplică, până nu-i mai dai de capăt de unde a început.

O altă mostră de manipulare o atestăm în cazul unui articol apărut în anul 2013. De altfel, materialul – care se referea la faptul că, în Germania, copiii sunt obligați să treacă anumite teste sexuale – a fost extrem de partajat pe rețelele de socializare.

Materialul conținea imagini, nume ale părinților care își dădeau cu părerea și opinii extrem de emotive despre faptul cât este de ciudat ca astfel de teste să se întâmple. Avea și o sursă în engleză care spunea asta. Adică, existau toate detaliile care să te facă să dai crezare acestei informații. Redacției #diez i-a părut totuși suspect cazul, am verificat și am descoperit că acele informații erau emise de Nick Werner și că făceau parte dintr-o serie de publicații menite să discrediteze valorile UE în rândul populației din țările est-europene. **Aici găsiți o cercetare de unde au provenit imaginile.** Un alt exemplu este cazul unui post de televiziune din Republica Moldova, ai cărui reporteri au mers să intervieveze locuitori dintr-un anumit sat despre o anumită problemă, apoi s-a dovedit că intervievații nici nu locuiesc în acel sat, dar **au creat impresia că problema există, mai ales că erau și imagini video.**

Evident că această flexibilitate a presei online – care, inclusiv datorită cititorilor săi, poate permanent transforma, actualiza, completa sau combate informațiile false – deschide o porțiță pentru cei cu interese mai puțin ortodoxe. Astfel apar dublurile media, create pentru a obține încrederea consumatorului. Cel mai bine acest lucru se vede la 1 aprilie când, cu titlu de glumă, Internetul din toată lumea mustește de știri false. În afara acestei zile acțiunile similare nu mai sunt însă la fel de nostime.

În plus, este foarte ușor să cumperi un domeniu asemănător unuia care deja se bucură de notorietate și credibilitate mondială – de exemplu, bloomberg.md -, să plasezi acolo o informație, pe care alții să o preia și să o multiplice. Dovadă este crearea, în 2016, a unei pagini false a „Wall Street Journal”, unde se anunța că Tesla va fi lansată și în Moldova. Mulți au crezut această informație și același lucru se poate întâmpla cu subiecte politice sau sociale (<http://diez.md/2016/04/01/wall-street-journal-tesla-va-ajunge-curand-oficial-republica-moldova/>).

Și iată că din nou revenim la tema încrederii. Niciodată până acum nu a fost mai ușor, dar și mai greu să verifici informația. Însă, atunci când o instituție media are un dialog cu comunitatea

sa de cititori și lucrează împreună pentru a crea știri veridice, șansa de a evita manipularea – fie gândită, fie accidentală – este mai mare.

Așadar, pentru un portal media, astăzi nu este suficient să ai cei mai buni jurnaliști care să verifice informația – de multe ori aceasta este, pur și simplu, imposibil de verificat. Dar este important să construiești, în jurul platformei tale de informare, o comunitate care să umple golurile pe care le ai. În plus, cea mai mare problemă constă nu în faptul că uneori greșești, ci în teama de a recunoaște că ai greșit, ca să nu îți pătezi brandul. Este o fază care trebuie depășită mai ales în Moldova, pentru că doar așa îi vom putea convinge pe cititorii noștri să împărtășească informațiile pe care le au cu noi, pentru a avea un tablou complet al lumii în care trăim.

Și încă ceva, la final de material. Potrivit unui studiu recent, 88% din persoanele născute în 1980-2000 (așa-ziii millenials) citesc știrile pe Facebook. De aici, vă pot spune un singur lucru: aveți grijă ce citiți și filtrați cu grijă informația!

Alexandru LEBEDEV

Aneta Grosu, redactor-șef al Ziarului de Gardă: ”Jurnalismul independent e reprezentat în mare parte de femei”

- Dna Aneta Grosu, cum explicați faptul că în R. Moldova la funcții de conducere ajung mai mult bărbații și care e situația la acest capitol în domeniul mass-media?

- Cred că e o situație moștenită din perioada sovietică, de pe atunci când egalitatea de gen era manifestată prin participarea vreunei mulgătoare de succes la congresele PC al URSS sau prin decorarea vreunei tractoriste cu medalii și ordine sovietice. În cei peste 20 de ani de Independență, nu am reușit să ne debarșăm de mai multe vicii moștenite din trecut. Pe de o parte, ne implicăm în activități și proiecte care vor să demonstreze că femeile sunt la loc de cinste în societate, iar pe de altă parte, avem doar câte 3-4 ministre, în cabinete guvernate de bărbați sau vreo 10-15 deputate, în Parlamente masculinizate excesiv. Poate că această stare de fapt nu ar fi atât de deranjantă, dacă, în R. Moldova, femeile nu ar fi discriminate sub aspectul remunerării muncii.

Chiar ONU a constatat că pentru același volum de lucru, pentru aceeași calitate a muncii (sau chiar mai avansată), în R. Moldova, femeile sunt salarizate cu circa 10% mai puțin decât bărbații. Și în cazul procedurilor de angajare, șefii de instituții sau patronii de firme preferă să-și facă subalterni bărbați. În cazul femeilor, dacă, totuși, le încadrează, aceștia „aleg” în special angajate tinere, „libere” de grijile familiei. Dar cealaltă ce să facă?

În mass-media? Ar fi mai întâi să înțelegem câtă mass-media și de ce calitate avem în R. Moldova. Dacă și „concernele” mediatiche de la noi pot fi încadrate în domeniul mass-media, atunci statisticile ar putea arăta într-un fel, dacă excludem aceste „concerne”, am avea, probabil, alte date. Jurnalismul independent e reprezentat în mare parte de femei. În alte instituții – bărbații dictează politica editorială.

În ultimul timp, se remarcă o feminizare masivă a domeniului mass-media – la ecranele TV, la conferințele de presă și la alte evenimente femeile – jurnaliste sunt prezente în proporție de 90 la sută; la facultățile de jurnalism vin preponderent tinere... Cum explicați acest fenomen?

- În R. Moldova, mai există o concepție denaturată asupra profesiei de jurnalist. Mulți încă mai cred că jurnalismul înseamnă prezentarea unor știri sau a unor programe

distractive la TV. Tot mai puțini sunt interesați de scris. Dacă, la facultăți, s-ar efectua un sondaj anonim, cu siguranță, s-ar constata că majoritatea studenților (care, de fapt, sunt studente) vor să apară la micile ecrane. Puține dintre respondente s-ar întreba, însă, dacă ele, personal, au despre ce le vorbi oamenilor. - Care ar fi portretul-robot al femeii-jurnaliste din R. Moldova?

- Puținele femei jurnaliste din R. Moldova, pe care le cunosc, sunt perseverente, consecvente, bine informate, cu multe lecturi, independente. Sunt atașate de meserie și chiar pot fi considerate lidere de opinii.

- Mulți colegi de breaslă sunt de părerea că ZdG ar fi nu doar un săptămânal, ci și o foarte bună școală pentru jurnaliștii de investigație. Cum ați reușit să formați această echipă? Ce calități ar trebui să întrunească cei care vor să facă jurnalism de investigație, dacă există doritori pentru acest gen de jurnalism...

- Este adevărat, pe la ZdG au trecut, timp de 12 ani de la lansarea publicației, foarte mulți tineri care au devenit buni jurnaliști. Victor Moșneag (ZdG), Anastasia Nani (anticorupție.md), Diana Răilean (Europa Liberă), Iurie Sanduță (RISE Moldova), dar și alții, au venit la ZdG chiar după primul an de facultate, la primul

lor stagiul profesional. Au rămas aici, fiind angajați chiar din perioada studenției. A fost o experiență pentru ei, dar mai ales pentru noi. E cu totul special să muncești cu o echipă de tineri.

- Munca de jurnalist presupune curaj și riscuri. Vă rugăm să vă referiți, în context, la câteva situații riscante în care v-ați pomenit personal, sau împreună cu colegii, ca jurnalist sau ca redactor-șef...

- Nu voi vorbi despre mine... În prezent, riscurile cele mai mari pentru jurnaliștii de investigație sunt procesele de judecată în care suntem atrași deseori nejustificat, dar care implică pierdere de timp, nervi sau chiar de resurse financiare, în anumite situații. Un dosar cu un fost deputat a continuat ani în șir. El acționase redacția în judecată în mai multe instanțe din Chișinău și Strășeni. Nu a avut câștig de cauză, dar ne-a hărțuit, iar noi, deși am reușit să demonstrăm că cele scrise au fost și adevărate, nu am mai încercat să-l acționăm în judecată pe acel fost deputat pentru prejudiciile cauzate redacției în cei vreo 5 ani de procese de judecată. La ZdG am cunoscut și amenințări la adresa redacției sau a autorilor care semnează anumite investigații. E, însă, un prilej de un fel de ascunsă mândrie, că, ori de câte ori am încercat să le sugerăm jurnaliștilor să-și protejeze identitatea în cazul unor articole mai riscante, aceștia, oricum, semnează cu numele lor.

- Practicați această profesie de multă vreme. În ce perioadă autoritățile statului v-au părut mai receptive față de problemele abordate de mass-media?

- Nu-mi amintesc o astfel de perioadă. Deseori chiar mă gândesc că suntem niște naivi, crezând că schimbarea puterii ar schimba și atitudinea guvernanților față de problemele abordate de mass-media sau față de situația presei din R. Moldova. De la un an la altul am văzut de toate: presă cu acces limitat la informații de interes public; jurnaliști ținuți sub ușile instanțelor de judecată, atunci când sunt examinate dosare de rezonanță; reporteri „închiși” într-un Țarc în sediul Legislativului; jurnaliști amenințați sau chiar agresați; instituții media acționate în judecată de demnitari corupți sau de judecători mafioți; lideri de partide înjurând presa; responsabili de distribuția presei, ascunzând ziare de ochii cititorilor, etc. Toate s-au întâmplat pe

parcursul celor peste două decenii de independență, perioadă în care, la guvernare, s-au perindat exponenți de stânga, de dreapta, pro-ruși, pro-europeni, centriști sau formând „alianțe”. De altfel, noi, la ZdG, avem un fel de confort generat de faptul că nicio guvernare nu ne-a favorizat și nu ne favorizează. În aceste condiții, independența e mai simplu de manifestat, dar și e mult mai de preț.

- Ați dedicat mai mulți ani muncii la televiziunea națională. Cum au fost acei ani; de ce ați plecat din TV și cum vi se pare astăzi postul public?

- La TRM am muncit exact 15 ani. Au fost diferiți, dar lansarea „Mesagerului” cred că a fost evenimentul pe care nu pot să-l uit. Nu am plecat de la TRM, ci am fost concediată de regimul agrarian-comunist. A fost un examen dificil pentru mine, din care am avut multe de învățat. Despre ceea ce vedem azi la ecranele TRM? E un subiect aparte. Personal, simt lipsa profesioniștilor și a profesionismului.

- Ce sfat le-ați oferi tinerilor care vin astăzi în această profesie?

- Mai degrabă pot să spun ce aș face eu, la vârsta lor, dacă aș reveni în timp. Aș citi mai multă presă, aș învăța mai multe limbi moderne, aș călători mai mult, în special prin satele noastre, aș scrie un jurnal despre oamenii cu care mă întâlnește această profesie. Cu toate tensiunile acestei munci, aș fi mai mult timp și mai aproape de cei din familie, fie că sunt părinți, soți sau copii.

- Ce nu-i ajunge jurnalismului din R. Moldova pentru a deveni o Putere a 4, demnă de luat în seamă?

- Perseverență, consecvență, putere de convingere dar și teren de afirmare. Când spun teren de afirmare, mă refer la puținele medii independente din R. Moldova, care pot vocifera o diversitate de opinii, insistând cu argumente.

- Ați avut vreodată senzația că jurnalismul poate schimba lumea, oamenii, viața noastră cea de toate zilele?

- Dacă nu aș fi avut mereu această iluzie, nu aș fi fost aici.

Spre o comunicare omniprezentă și cât mai precisă

Astăzi, când renumita frază *Două monologuri nu fac un dialog* (Jeff Daly) este, poate, mai actuală decât oricând, studiul coordonat de către jurnalistul Philippe Cabin și fondatorul revistei *Sciences Humaines*, Jean-Francoias Dortier, completează lista cercetărilor din domeniul comunicării umane.

Apărută cu denumirea *Comunicarea. Perspective actuale* (Iași, Polirom, 2010), cartea își propune să răspundă la o serie de întrebări, pentru a contribui la rezolvarea problemei clasice care este formulată în întrebarea: *Care este efectul mass-media asupra publicului?* Cu un conținut variat, expus de jurnaliști, filosofi, profesori care țin cursuri de psihologie socială, sociologie și psihopedagogie, lucrarea inserează în mod logic subiectele-cheie necesare pentru caracterizarea comunicării ca fenomen social. Studiul își propune, după cum declară autorii, să parcurgă traseul *de la conversațiile obișnuite la discursul mediatic, de la discuțiile cu prietenii la cele de la serviciu, de la telefonul mobil la internet*, deoarece comunicarea este omniprezentă și esențială în societatea actuală.

Structurată după niște principii clasice – de la particular la general –, lucrarea conține, totodată, informații noi, exprimate într-un limbaj subtil, care transformă un fenomen cunoscut într-un fapt descoperit de către cititor. Potrivit autorilor, *cartea și presa sunt vectori importanți ai schimbărilor sociale*, considerente care justifică tratarea subiectelor de comunicare din perspectiva mijloacelor de informare în masă.

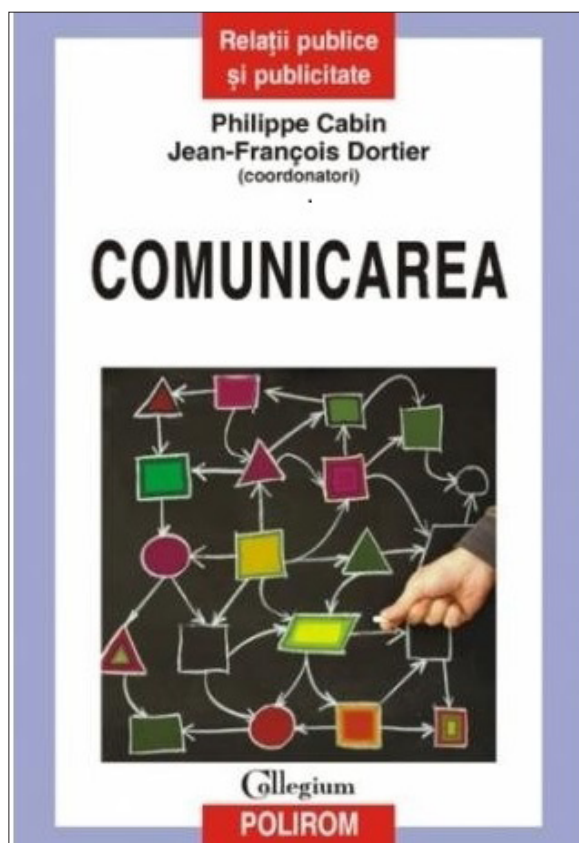
Lucrarea se constituie din cinci compartimente și debutează cu compartimentul *Comunicarea: obiective și modele*, ce pune în discuție aspecte fundamentale ale comunicării, de la obiectivele comunicării umane și până la *Științele informării și*

ale comunicării. Obiectivele principale care sunt urmărite într-o comunicare umană sunt, în opinia lui Edgar Morin, a informa și a ne informa, a cunoaște și a ne cunoaște, pentru a înțelege și a ne înțelege etc. În completare, vine informația profesorului Edmond Marc, care descrie cele trei niveluri ale psihologiei comunicării: nivelul subiectului, al motivațiilor acestuia și al activităților sale cognitive și afective. O prezență plăcută în această culegere sunt articolele savantului Alex Mucchielli, care descrie diverse

modele ale comunicării, în ordinea cronologică a apariției lor, pentru a arăta variabilitatea definițiilor termenului *comunicare*. Cititorul va aprecia, pe bună dreptate, produsul eforturilor cercetătorilor de a explica ce este *comunicarea*, începând cu anii '40 ai sec. XX, parcurgând modelele pozitivistice, sistematice, constructiviste, indicând, totodată, și contexte/situații de utilizare a acestor modele.

Partea a doua a cercetării – *Comunicarea. Perspective actuale* – este axată pe studierea problemelor comunicării interpersonale, subliniindu-se chiar de la început că definirea comunicării drept un proces de transmitere de informații este mult prea simplă. De aceea, Edmond Marc demonstrează că procesul de comunicare comportă, de cele mai multe ori, două ținte distincte: a transmite un conținut și a defini relația dintre interlocutori. Definirea relației rezultă, frecvent, din *raportul de poziții* care structurează comunicarea. Raportul

de poziții, după părerea autorului, poate fi definit ținând seama de trei axe, fiecare dintre ele înscriindu-se într-o polaritate antagonică: simetrie – asimetrie, distanță – proximitate, convergență – divergență. Este evident că toate aceste forme de comunicare implică moduri diverse de participare, grade variabile de închidere și deschidere etc. Un interes deosebit prezintă cercetările orientate spre studierea limbajului nonverbal. Înscriindu-se în aceeași tematică, articolele elaborate de savanții

Yves Winkin (*Către o antropologie a comunicării?*), Jean-Baptiste Fages (*Colegiul invizibil*), Jacques Cosnier (*Gesturile dialogului*) etc. vin să demonstreze că o comunicare nu înseamnă doar cuvinte, ci și gesturi, posturi, modalități de a ocupa spațiul – totul într-un context dat. Elementele nonverbale ale comunicării (privirea, expresiile faciale, gesturile etc.) joacă un rol esențial în comunicare, în calitate de *accesorii* ale cuvintelor, în conduita conversației și în exprimarea afectelor. Privită din această perspectivă, comunicarea poate fi definită ca un ansamblu de acte care construiesc zi de zi structurile ce fundamentează o societate, cu alte cuvinte, *cultura*. Viziunea extinsă asupra comunicării, raportată la cultură, poate fi caracterizată, după Yves Winkin, cu ajutorul a cinci principii: 1) *Comunicarea este un fenomen social*; 2) *Participarea la comunicare*; 3) *Intenționalitatea nu determină comunicarea*; 4) *Comunicarea socială poate fi înțeleasă prin imaginea orchestrei*; 5) *Observatorul face, în mod necesar, parte din orchestră*, chiar dacă provine dintr-o altă societate. Cunoașterea acestor componente esențiale ale comunicării este necesară pentru organizarea eficientă a unei conversații și a analizei acesteia. Deoarece conversațiile cotidiene sunt structurate conform unor reguli prestabilite, ele implică alternanța laturii verbale și a celei nonverbale, care, în diferite culturi, pot fi diferite. Cu acest specific al comunicării corelează și ritualurile politeții, care răspund unor nevoi precise ale situațiilor cotidiene, expuse în detaliu în articolul lui Dominique Picard *Ritualurile interacțiunii*, dar și rolul emoțiilor în relațiile interpersonale și în comunicarea afectivă cu celălalt, descris de Jacques Cornier în *Empatie și comunicare. Înțelegerea celuilalt și perceperea sentimentelor lui* etc.

În opinia lui Michel Augendre, comunicarea în interiorul unei

organizații reprezintă un domeniu de cercetare mai puțin structurat și divizat în abordări diferite. Aspectele esențiale ale comunicării în cadrul grupului sunt descrise în partea a treia a cărții, accentul fiind pus pe prezentarea disfuncționalităților întâlnite în comunicarea internă și pe căile de ameliorare a acesteia, printr-o abordare realistă. Proxemica, sau *studiul percepției și utilizării spațiului de către om* (după E.T. Hall), de asemenea este un element esențial al comunicării, deoarece amenajarea obiectelor în spațiu relevă mai mult un model de funcționare a organizației, decât o adecvare în raport cu munca.

O atenție deosebită pentru persoanele interesate de comunicare și mass-media merită informația prezentată în ultimele compartimente ale studiului: partea a patra, *Mass-media. Informație. Comunicare*, și partea a cincea, *Noile tehnologii ale societății informaționale*. Fără a intra în detalii, cu scopul de a intriga cititorul, reproducem doar întrebările formulate de autori, la care un cititor interesat va găsi răspunsul: *Cum se produce informația? Cui folosesc mediologii? Noi tehnologii, noi utilizări? Cum a schimbat Internetul modul nostru de a gândi?* etc.

Ne-am propus să vorbim despre această carte, deoarece ea, indiscutabil, prezintă un real interes atât pentru specialiștii vizați în domeniul comunicării și mass-media, cât și pentru cititorul aflat în căutarea unui text select și profund. Cartea completează, prin intermediul mai multor studii și articole, multiplele cercetări din domeniul dat, include o listă considerabilă de surse bibliografice, care demonstrează o profundă studiere a subiectului.

Liuba PETRENCO

Memoriu privind libertatea presei în Republica Moldova (3 mai 2015 - 3 mai 2016)

În perioada 3 mai 2015 - 3 mai 2016, presa din R. Moldova și-a păstrat statutul de parțial liberă în Raportul Freedom House, iar în clasamentul întocmit de Organizația Reporteri fără Frontiere țara noastră a cedat patru poziții față de anul precedent, situându-se pe locul 76 în lista celor 180 de țări analizate. Ca și în ultimii ani, breșla a rămas divizată, iar problemele vechi s-au agravat. A continuat să se manifeste controlul politic asupra instituțiilor de presă; s-a confirmat concentrarea excesivă a mass-media în mâinile unor patroni-politicieni, iar concurența pe piața media a fost nelocală. Jurnaliștii, în special cei de investigație, s-au confruntat cu probleme în obținerea informației din partea instituțiilor publice. Cazurile de agresare verbală și de intimidare a reprezentanților presei s-au multiplicat. În octombrie 2015, participanții la primul Forum al Mass - Media din Moldova au transmis autorităților o Foaie de Parcurș, în care au enumerat acestea și alte probleme din domeniu și au îndemnat autoritățile să se implice activ în soluționarea lor.

Deficiențele cadrului legal

Deși Programul de activitate al Guvernului pentru anii 2015-2018 prevede adoptarea unui nou Cod al audiovizualului, acest lucru nu s-a întâmplat în perioada de referință. În loc să examineze proiectul noului cod, parlamentul a operat modificări și completări la codul existent, fapt care nu s-a soldat cu rezultatele scontate. Intrarea în vigoare a legii nr. 28, la 1 noiembrie 2015, prin care proprietarii din mass-media au fost obligați să-și declare pe propria răspundere proprietățile, a constatat prezența concentrării în mass-media, dar nu a prevăzut și mecanisme de combatere a concentrării. Adoptarea în grabă a proiectului nr. 39, elaborat de un grup de deputați PSRM, prin care se dorea reducerea numărului de licențe deținute de un proprietar media, de la 5 la 2, nu a ținut cont de tranziția la televiziunea digitală și de alte realități. Societatea civilă a calificat acest proiect drept inconsistent și a solicitat Președintelui Nicolae Timofti să nu promulge legea, cu toate acestea, legea a fost promulgată. Au existat și alte încercări nereușite de a modifica și completa actualul Cod al audiovizualului, cum ar fi cele două proiecte de legi ce țin de asigurarea securității spațiului informațional, care încă nu au fost examinate de parlament.

Societatea civilă continuă să pledeze pentru adoptarea unui cod nou, care ar soluționa acestea și alte probleme în ansamblu.

O altă problemă este cea cu privire la accesul la informație. Jurnaliștii de investigație au reclamat probleme, cum ar fi taxele prea mari pentru obținerea informației de la anumite instituții, răspunsurile formale, nu întotdeauna la temă, termenul prea lung de satisfacere a cererii de informație. Centrul pentru Jurnalism Independent a propus câteva amendamente la această lege, care au fost înregistrate ca inițiativă legislativă de către un grup de deputați neafiliați. Deocamdată, proiectul de lege nu a ajuns pe agenda parlamentului.

Fenomenul concentrării

Prin simplul fapt că proprietarii din mass-media au fost obligați prin lege să-și declare pe propria răspundere proprietățile pe care le dețin, fenomenul concentrării a fost confirmat, dar nu a dispărut. Potrivit declarațiilor pe propria răspundere publicate de CCA, omul de afaceri și politicianul PD Vlad Plahotniuc deține 4 televiziuni cu acoperire națională din cele cinci existente – Publica TV, Prime, Canal2 și Canal3 și 3 posturi de radio – Publika FM, Muz FM și Maestro FM. În total, acestea ar acoperi, potrivit estimărilor apărute în presă, circa 60-70% din piața audiovizualului. Deputatul liberal-democrat Chiril Lucinschi este proprietarul a două canale de televiziune - TV 7 și TNT Bravo. Omul de afaceri Victor Țopa, refugiat în Germania după ce a fost condamnat pentru șantaj în R. Moldova, este proprietarul postului Jurnal TV. În 2015, CCA a acordat licență de emisie postului NTV Moldova, al cărui fondator este deputatul PSRM Corneliu Furculiță. CCA s-a limitat doar la colectarea declarațiilor pe propria răspundere de la proprietari, motivând că nu are alte împuterniciri, inclusiv de a verifica veridicitatea declarațiilor. Concentrarea din mass-media le permite politicienilor să se implice în politicile editoriale, fapt ce conduce la limitarea libertății de exprimare, la manipularea și dezinformarea publicului. Acest fenomen diminuează nivelul de profesionalism al jurnaliștilor și vine în contradicție cu standardele europene în domeniul mass-media, pe care Republica Moldova s-a angajat să le respecte în cadrul Acordului de Asociere între RM și UE.

Tentative de a cenzura Internetul

În perioada de referință autoritățile au reluat tentativele mai vechi de a limita libertatea de exprimare pe Internet. În lipsa unei legi

care ar reglementa spațiul online, Ministerul Afacerilor Interne a revenit la un proiect de lege mai vechi privind modificarea și completarea unor acte legislative. Unii experți consideră că acest proiect, aprobat de Guvern pe 30 martie 2016, ar putea introduce cenzura pe net. Societatea civilă a avertizat încă în faza de elaborare a proiectului că acesta conține prevederi interpretabile, dar autorii lui au ignorat avertizările. Deși, aparent, se referă la combaterea și prevenirea pornografiei infantile, a criminalității informatice, anumite prevederi ale acestui proiect de lege vizează direct libertatea Internetului, întrucât ar putea bloca site-urile incomode politic sau ar putea permite citirea email-urilor și a altor mesagerii textuale. Recent, un grup de 28 de organizații neguvernamentale au adresat autorităților un Apel Public în care au solicitat expertizarea internațională a proiectului de lege "Big Brother". În prezent, inițiativa se află la Parlament, în faza de audieri publice.

Presa în campania electorală

Comportamentul presei în cadrul alegerilor generale locale, care au avut loc în 2015, a demonstrat că majoritatea instituțiilor media monitorizate au fost angajate politic. Campania electorală a fost reflectată în mass-media cu devieri considerabile de la normele legale și cele deontologice. Presa a avut simpatii politice în funcție de patronii săi; practic, instituțiile media s-au asociat cu actorii politici. Patronii-politicieni din mass-media s-au implicat masiv în politicile editoriale ale instituțiilor media, încurajând autocenzura, iar instituțiile media au transmis consumatorilor de presă o informație părtinitoare, incompletă, adesea manipuloare.

Poluarea spațiului informațional

Propaganda străină a continuat să afecteze spațiul informațional autohton. Despre aceasta au sesizat anterior la CCA și unii concurenți electorali din autonomia găgăuză, care s-au plâns pe susținerea prin intermediul presei din Federația Rusă a așa-numitului "candidat al Moscovei" în alegerile pentru funcția de bașcan. Despre necesitatea securizării spațiului informațional s-a discutat și la Primul Forum al Mass - Media din Moldova, din octombrie 2015, unde participanții au pledat pentru adoptarea unor prevederi speciale, care ar diminua influența propagandei străine în R. Moldova. O lege specială nu a fost însă adoptată și, în lipsa cadrului legal, mai mulți radiodifuzori care retransmit posturi din Federația Rusă au difuzat pe teritoriul R. Moldova emisiuni, pe care CCA le-a sancționat, constatând derogări grave de la legislația națională. În mai 2015, CCA a dispus sistarea retransmisiunii postului de televiziune Rossia24 pe teritoriul Republicii Moldova. Alți radiodifuzori – Prime TV, Ren Moldova, RTR - Moldova, postul TV7 – au fost amendați pentru punerea pe post a unor emisiuni cu conținut propagandistic, retransmise din Rusia. Amenzile nu au împiedicat însă radiodifuzorii să

comită din nou astfel de derogări. Pe 29 martie 2016 postul de televiziune Ren Moldova a fost sancționat din nou, de data aceasta, cu suspendarea dreptului de a difuza anunțuri publicitare pentru 72 de ore, în urma monitorizării emisiunii „Военная тайна” (Taina militară), difuzată la sfârșitul lunii ianuarie curent, care interpreta în mod propagandistic situația politică din R. Moldova.

Situația din audiovizualul public

IPNA Compania Publică Teleradio - Moldova s-a aflat în proces continuu de reformare, unele reorganizări au și avut loc, însă schimbările calitative majore încă sunt așteptate de consumatori. Din cauza tehnologiilor învechite, a cheltuielilor ineficiente și datorită de milioane de lei acumulate de companie, nu a fost posibilă modernizarea instituției. Astăzi, Teleradio-Moldova nu poate ține piept concurenței din partea posturilor private. Aleasă cu scandal la funcția de președintă a TRM, Olga Bordeianu se află până în prezent în proces de judecată cu unul dintre membrii CO și încă nu a demonstrat că dispune de suficiente capacități manageriale pentru a soluționa marile probleme ale companiei.

De menționat că postul public Moldova 1 a avut în acest an un comportament relativ echilibrat și nepărtinitor în mediatizarea subiectelor ce țin de campania electorală, fapt constatat de organizațiile care au monitorizat comportamentul presei în alegeri.

IPRA Compania Teleradio – Găgăuzia (TRG) a trecut, de asemenea, prin momente dificile. Conflictul intern din cadrul administrației TRG s-au soldat cu demisia fostei președintă a instituției, Anna Harlamenco. Situația s-a agravat după ce Adunarea Populară a Găgăuziei a adoptat Legea "Cu privire la televiziune și radio", care, în martie 2016, a fost promulgată de bașcanul Irina Vlah.

Situația presei scrise

Editorii presei scrise au reclamat și în această perioadă probleme în colaborarea cu distribuitorii edițiilor periodice, în special, cu Întreprinderea de Stat „Poșta Moldovei”, care a fost acuzată de ineficiență și impunerea unor condiții contractuale abuzive. Autorii proiectului noii legi a poștei (redenumită ulterior în Legea comunicațiilor poștale) au exclus distribuția edițiilor periodice din lista serviciilor poștale universale, contrar Directivei Parlamentului European privind normele comune pentru dezvoltarea pieței interne a serviciilor poștale ale Comunității și îmbunătățirea calității serviciului. Datorită presiunilor din partea Asociației Presei Independente și a editorilor, proiectul a fost amendat în lectura finală și adus în conformitate cu directiva europeană.

Libertatea presei în regiunea transnistreană

Autoritățile din regiunea transnistreană au intensificat controlul asupra mass-media în perioada de referință, 2015 fiind și un an electoral. Aceste tendințe s-au accentuat pe parcurs și, în aprilie 2016, în stânga Nistrului a fost interzis accesul cameramanilor și fotografilor în sala de ședințe a sovietului suprem din regiune. Deputații de la Tiraspol au luat această decizie după ce au examinat și analizat materialele apărute în presă, din ianuarie până în aprilie, despre activitatea sovietului suprem, care nu au fost pe placul lor. Un alt motiv invocat de autorități a fost lipsa spațiului în sala de ședințe. În prezent, doar serviciul de presă al sovietului suprem are dreptul să filmeze și să fotografieze în sediul acestei instituții. Pentru a avea acces la materialele video și la fotografii, jurnaliștii trebuie să adreseze o cerere specială. Acest act este calificat de către experții media drept manifestare a cenzurii și limitare a libertății de exprimare.

Agresarea verbală și fizică a jurnaliștilor

Abuzuri la manifestațiile de protest

În **iulie**, echipa Jurnal TV și echipa portalului de știri Omega, au fost împiedicate de protestatari să filmeze un protest desfășurat în fața locuinței prim-vicepreședintelui Partidului Democrat, Vladimir Plahotniuc. În **octombrie**, o echipă de filmare a postului Publika TV a fost agresată de un grup de protestatari în "Orășelul Demnități". În **noiembrie**, în timpul protestelor de la Ministerul Afacerilor Interne, un cameraman al televiziunii online Today.md a fost lovit cu pumnul în cap și bruscat de către un protestatar. Tot aici, jurnaliști de la Publika TV au fost înjurați de un grup de cetățenii care nu erau de acord cu politica editorială a acestui post TV. În **ianuarie, 2016**, potrivit portalului Today.md, operatorul de imagine ar fi fost deposedat de camera de luat vederi și de echipamentul de transmisiune Live în timpul protestelor de la parlament. În **februarie**, echipa Publika TV a fost agresată verbal în timpul protestelor de la Judecătoria sectorului Râșcani din mun. Chișinău.

Limitarea accesului la informație

În **iulie**, o echipă a postului Jurnal TV nu a fost lăsată să intre în incinta Primăriei orașului Orhei. O persoană, care a refuzat să se prezinte, l-a agresat pe operator, a lovit camera video și a dat indicații agentului de pază al instituției să-i dea afară pe jurnaliști. În **decembrie**, corespondentul Radio Orhei nu a fost lăsat să intre la ședința publică a Consiliului Orașenesc Orhei, pe motiv că nu are "înregistrare prealabilă la secretară". În **ianuarie**, un colaborator al site-ului play.md nu a fost lăsat să-l filmeze pe Gheorghe Cavaliuc, șeful interimar al Inspectoratului General de Poliție și s-a plâns că i-a fost distrusă camera de filmat. Tot în **ianuarie**, jurnaliștii prezenți la sediul Partidului Democrat din Moldova (PDM) pentru a se informa despre ședința Biroului

Politic al PDM și anunțarea candidatului acestei formațiuni la funcția de prim-ministru al R. Moldova, s-au pomenit încuiați în sediul PDM, iar liderii PD au ieșit din sediu, evitând astfel eventualele întrebări din partea presei. În **martie**, Serviciul de pază al Primăriei Bălți a interzis echipei Publika TV să intre în audiență la viceprimarul Lilia Sava, după ce primarul municipiului Bălți, Renato Usatii, declarase pentru Publika TV că nu va permite jurnaliștilor de la acest post să participe la ședințele Consiliului municipal.

Pe întreg parcursul perioadei de referință, cameramanii nu au avut acces la ședințele în plen ale Parlamentului, problema fiind rezolvată abia pe 13 aprilie 2016, când Biroul Permanent al Parlamentului a modificat Regulamentul de acreditare a jurnaliștilor care permite cameramanilor să filmeze în sala de ședințe. Accesul a fost permis în urma presiunilor din partea mass-media și societății civile exercitate prin intermediul diferitelor acțiuni în cadrul Campaniei "Vrem acces în parlament!"; inițiată de CJI în 2014. În cadrul acesteia au fost organizate permanent flashmob-uri, colectate semnături pentru petiții, iar în zilele când aveau loc ședințele în plen ale deputaților, în fața sediului Parlamentului era instalat gardul "Țarcul presei".

Interdicții pentru jurnaliștii străini

În **septembrie**, corespondentul special al portalului Meduza.io cu sediul la Riga, Ilya Azar, care pleca spre Moscova, a fost oprit la serviciul de pașapoarte de la Aeroportul Chișinău și i s-a cerut să declare cu cine s-a întâlnit la Chișinău și ce informație are în calculator. În **octombrie**, două echipe ale canalului rusesc de televiziune NTV au primit interdicție de intrare în Moldova. Tot în **octombrie**, operatorul Ilya Naliotov și sunetistul Andrei Urciuk, de la canalul tv "Россия24", nu au fost lăsați să intre în R. Moldova "din motive de securitate".

Atacuri cibernetice și tehnice

În **decembrie**, site-ul RISE.md a fost supus unui atac cibernetic masiv de tip DDoS, după publicarea unei serii de documente, între care și o presupusă scrisoare a procurorului Ivan Diacov către oligarhul Vladimir Plahotniuc, precum și stenograme ce dezvăluiau anumite legături criminale atribuite deputatului PD Constantin Țuțu. În **ianuarie**, operatorul național de telecomunicații „Moldtelecom” a sistat emisia unor posturi tv care transmiteau imagini de la protestul din fața parlamentului. Au fost blocate de către Moldtelecom mai multe posturi TV care transmiteau evenimentele din fața parlamentului - TV7, Moldova 1, Canal 2, Canal 3, ProTV Chișinău, Publika TV și Prime. În **aprilie**, a fost întreruptă transmisiunea prin satelit a postului TV7 din cauza că TDB - service, care prestează servicii de difuzare a semnalului tv prin rețeaua de satelit, a încetat să-și îndeplinească obligațiile contractuale. Ca urmare, telespectatorii

din majoritatea localităților din republică nu au avut acces la programele postului TV7.

Recomandări

Autoritățile R. Moldova ar trebui să trateze mass-media ca pe un institut social capabil să contribuie esențial la democratizarea țării. Pentru aceasta, recomandăm guvernanților:

- Să întreprindă măsuri eficiente în vederea consolidării independenței mass-media și a profesionalismului jurnaliștilor, în conformitate cu cerințele prevăzute în Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană;
- Să realizeze fără tergiversări prevederile incluse în Programul de activitate al Guvernului pentru perioada 2015-2018, referitoare la mass-media;
- Să renunțe la relele practici de a folosi presa în interese înguste, de partid sau personale, de a se implica în politicile editoriale ale instituțiilor media pe care le finanțează în calitate de patroni;
- Să examineze cu o mai mare responsabilitate principalele probleme ale domeniului mass-media, expuse în Foaia de Parcurș, elaborată în cadrul Primului Forum al Mass - Media din Moldova și să se implice realmente în soluționarea lor;
- Să întreprindă toate măsurile pentru adoptarea în procedură de urgență a unui nou Cod al audiovizualului, care ar aduce o viziune modernă în audiovizual, în corespundere cu standardele internaționale privind mass-media;
- Ca structură ce reglementează situația din audiovizual, CCA, ca garant al interesului public, să nu admită poluarea spațiului informațional, atât de către radiodifuzorii străini, cât și de cei autohtoni;
- Instituțiile statului să asigure accesul liber al jurnaliștilor la informație - o condiție sine-qua-non pentru construirea unui stat democratic.

Elemente de propagandă, manipulare informațională și încălcare a normelor deontologiei jurnalistice în spațiul mediatic autohton

Raport de monitorizare 1 februarie - 30 aprilie 2016

I. INFORMAȚII GENERALE

În perioada 1 februarie - 30 aprilie 2016, Centrul pentru Journalism Independent a monitorizat 12 instituții media - portaluri de știri și posturi TV - pentru a identifica dacă în materialele jurnalistice difuzate se conțin încălcări ale normelor deontologice și elemente de manipulare informațională. A fost analizat modul în care mass-media vizate reflectă evenimentele de interes public din domeniul politicii, economiei, politicii externe, dacă sunt respectate normele jurnalistice referitoare la verificarea informațiilor din câteva surse, pluralismul de opinie, asigurarea echilibrului în cazul știrilor conflictuale etc. Raportarea la Codul Deontologic și la lucrările științifice de referință a permis depistarea procedeele și tehnicilor folosite de presa din Republica Moldova pentru a influența publicul prin răspândirea de mesaje manipulative.

Scopul monitorizării

De a stabili dacă mass-media, în abordarea subiectelor de interes public, respectă deontologia profesională sau recurge la procedee de manipulare, și de a identifica respectivele procedee. De asemenea, monitorizarea a urmărit să scoată la iveală greșelile comise de jurnaliști, cu intenție sau fără, la relatarea faptelor, astfel încât studiile de caz și rapoartele să aibă un rol instructiv. Un alt scop al monitorizării este să contribuie la sporirea vigilenței consumatorilor de presă față de riscurile informării din surse nesigure. Astfel, monitorizarea îi ajută pe consumatori să înțeleagă în ce mod presa poate manipula, să poată distinge între un produs jurnalistic manipulator și unul ce reflectă echidistant realitatea, și să îi încurajeze ca să consulte mai multe surse de informare atunci când au dubii asupra credibilității unor informații.

Criteriile de selectare a instituțiilor de presă monitorizate

Aria de acoperire: națională și regională

Limba: română și rusă

Impactul: tirajul și auditoriul

Presa scrisă: Ziarul Național, Panorama (versiunile online ale acestor publicații)

Audiovizual: Publika TV (știri de pe Publika.md), Prime TV, Jurnal TV, Accent TV, RTR Moldova, REN TV

Presa online: Gagauzinfo.md, Novostipmr.com, Sputnik.md, Deschide.md

Metodologia

Au fost selectate evenimentele politice, economice și sociale de interes public, care au avut loc în perioada monitorizării și, raportat la normele Codului Deontologic al Jurnalistului, dar și la tehnicile de manipulare informațională, a fost analizată modalitatea în care aceste evenimente au fost reflectate în mass-media. Au fost analizate limbajul și imaginile folosite de jurnaliști, modul de selectare a evenimentelor pentru reflectare, corectitudinea citării surselor, tonalitatea expunerii etc. prin prisma Codului Deontologic al Jurnalistului [1], a ghidurilor și recomandărilor în domeniul presei responsabile și de calitate [2] și a noțiunilor de **manipulare** și **propagandă**, în sensul oferit de Dicționarul de Sociologie [3].

Manipularea este definită ca: „Acțiunea de a determina un actor social (persoană, grup, colectivitate) să gândească și să acționeze într-un mod compatibil cu interesele inițiatorului, iar nu cu

[1] http://consiliuldepresa.md/fileadmin/fisiere/documente/cod_d_rom.pdf

[2] Ghid de stil cu norme etice pentru jurnaliști, API, http://www.unicef.org/moldova/Ghid_Etica_Jurnalist_RO.pdf

[3] Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, Dicționar de Sociologie, București, 1998, p. 332., p. 457. <http://vignette4.wikia.nocookie.net/nccmn/images/1/1c/Dictionar-de-Sociologie-Catalin-Zamfir-Lazar-Vlasceanu.pdf/revision/latest?cb=20150813042511&path-prefix=ro>

*interesele sale, prin utilizarea unor tehnici de persuasiune care distorsionează intenționat adevărul, lăsând impresia libertății de gândire și de decizie. Spre deosebire de influența de tipul convingerii raționale, prin **manipulare** nu se urmărește înțelegerea mai corectă și mai profundă a situației, ci întipărirea în minte a unei înțelegeri convenabile, recurgându-se la inducerea în eroare cu argumente falsificate, cât și la apelul la palierele emoționale non-raționale”.*

Propaganda este definită ca: „Activitatea sistematică de transmitere, promovare sau răspândire a unor doctrine, teze sau idei de pe pozițiile unei anumite grupări sociale și ideologii, în scopul influențării, schimbării, formării unor concepții, atitudini, opinii, convingeri sau comportamente. Propaganda se realizează astfel, încât să conducă la realizarea scopurilor și intereselor grupului pe care îl servește, neexistând o propagandă neutrală valoric sau obiectivă”.

Principalele subiecte monitorizate în perioada 1 februarie - 30 aprilie 2016 sunt:

- Votarea Legii cu privire la Procuratură (23 și 25 februarie)
- Conferința de pace de la Munchen (13 februarie)
- Eliberarea din arest a „grupului Petrenco” (22 februarie)
- Adunarea Generală a Judecătorilor (11 martie)
- Manifestațiile organizate la 2 martie cu ocazia împlinirii a 24 de ani de la declanșarea războiului de pe Nistru (2 martie)
- Protestele șoferilor și proprietarilor de automobile înmatriculate peste hotare (29 și 30 martie)
- Protestul organizat de Partidul „Platforma Demnitate și Adevăr” la 24 aprilie
- Examinarea în instanța de judecată a dosarului de corupție deschis pe numele fostului prim-ministru Vlad Filat (luna aprilie)

II. TENDINȚE GENERALE

Datele monitorizării relevă faptul că unele materiale jurnalistice au fost realizate cu abateri de la normele deontologice și cu prezența unor elemente caracteristice practicilor de propagandă și manipulare informațională, între care vom evidenția:

Prezentarea selectivă a faptelor – Abatere constatată, în special, în știrile despre protestul din Chișinău de la 24 aprilie publicate pe [Publika.md](#), [Sputinik.md](#), [Newspmr.ru](#).

Prezentarea unilaterală a faptelor - Știri dintr-o singură sursă au fost plasate pe [Publika.md](#), [Deschide.md](#) și au vizat, preponderent, procesul de judecată în care este implicat liderul

[4] Tehnici de manipulare a electoratului prin cercetări de marketing, teză de doctor, Universitatea Transilvania, <http://www.unitbv.ro/Portals/31/Sustineri%20de%20doctorat/Rezumate/Vierasu.pdf>

PLDM, Vlad Filat.

Folosirea surselor anonime fără verificarea informației din surse independente - Abatere înregistrată la publicarea unei știri despre martorii apărării în dosarul Vlad Filat pe [Deschide.md](#), [Publika.md](#), [Accenttv.md](#), [Rtr.md](#).

Exacerbarea faptelor - Accentuarea nejustificată, intensificarea artificială a amplitudinii faptelor și exagerarea sentimentelor cu scopul de a promova anumite mesaje sau a discredita persoane sau grupuri. La astfel de procedee a recurs Jurnal TV în [ediția de știri din 24 aprilie](#), când a relatat despre manifestația organizată de Platforma DA împotriva guvernării.

Eliminarea subiectelor conflictuale de pe agenda mass-media - Procedeu aplicat la discutarea și adoptarea în Parlament a variantei finale a proiectului de Lege cu privire la procuratură de [Publika TV](#) și [Publika.md](#).

Interpretarea/comentarea faptelor – Încălcarea normei Codului Deontologic, prin care jurnalistul își impune propria opinie în materiale informative a fost depistată la [RTR](#), [Sputnik.md](#), [REN TV](#).

Elemente de propagandă – Abatere constatată în subiectele despre Conferința de securitate de la Munchen la [RTR](#) și în câteva materiale relevante privind dosarul penal în care este inculpat Vlad Filat la [Publika.md](#).

Citarea inexactă și interpretarea mesajului surselor - Tehnică prin care mesajele surselor sunt citate selectiv și nuanțate prin formulările jurnalistului, astfel încât mesajul general transmis să corespundă intereselor celui care transmite; procedeu utilizat de [Publika.md](#) privind protestul din 24 aprilie.

Citarea experților necunoscuți și repetarea unei idei false pentru a-i conferi credibilitate. Aceste procedee au fost identificate în majoritatea [știrilor](#) despre protestul din centrul Chișinăului, de la 24 aprilie a.c., plasate pe [Publika.md](#).

Etichetarea - aplicarea de porecle sau calificative peiorative sau de altă natură, cu scopul de a slăbi autoritatea persoanei sau de a o discredita. Etichetarea a fost aplicată de [Jurnal TV](#), la adresa politicianului Vlad Plahotniuc; de [Publika TV](#) la adresa oamenilor de afaceri Viorel și Victor Țopa și de [Ziarul Național](#) la adresa omului de afaceri Ilan Șor.

Titluri/imagini, efecte video și audio - unele instituții de presă au selectat imaginile foto și video astfel, încât să prezinte subiecți sau grupuri în lumină negativă sau au folosit imagini care aveau doar tangențială legătură cu tema articolului, dar ajutau la accentuarea ideii promovate în text și, în acest mod, amplificau mesajul negativ pe care doreau să-l transmită publicului ([Publika](#)).

md, Sputnik.md, ZiarulNațional.md).

Manipularea emoțională prin folosirea muzicii și versurilor în edițiile informative din 24 aprilie la [Jurnal TV](#).

III. ANALIZA DATELOR

Subiectul 1. **Votarea Legii cu privire la Procuratură (23 și 25 februarie 2016)**[4]

La 23 februarie 2016, în ședința Comisiei parlamentare juridice, numiri și imunități au fost discutate proiectul Legii Procuraturii și pachetul de legi de reformare a sistemului de declarare a veniturilor și intereselor persoanelor cu funcții publice. Cele două documente au o relevanță majoră, întrucât implică reforme în sistemul judiciar și în cel de prevenire a corupției, iar adoptarea lor este una dintre condițiile puse de către partenerii externi ai Republicii Moldova pentru a continua creditării țării noastre.

La *Publika TV* subiectul discuțiilor în contradictoriu din cadrul Comisiei - unde deputatul democrat Sergiu Sârbu și Procurorul General de atunci, Corneliu Gurin, au propus câteva amendamente criticate de autorii proiectului - a fost totalmente trecut cu vederea. Postul a relatat, în două știri și în emisiunea *Newsroom* din aceeași zi de 23 februarie, despre un alt fapt de la ședința Comisiei parlamentare, și anume, că Ministerul Justiției, condus de un ministru al Partidului Democrat, a depus la Parlament un proiect de lege care prevede lipsirea de mandat a deputaților care nu își declară averile și interesele corect: „PROIECT REVOLUȚIONAR: Deputații riscă să-și piardă jobul, dacă nu vor face ASTA”. În acest caz s-a recurs la tehnica de manipulare numită „eliminarea subiectelor conflictuale de pe agenda mass-media” [5], prin care se distrage atenția de la problemele existente și de la subiectele cu adevărat relevante prin înlocuirea cu altele pozitive și mai puțin stringente. Mai exact, un subiect relevant și de interes public a fost înlocuit cu unul în care reprezentanții unui partid, PD, au apărut într-o lumină exclusiv pozitivă. La 25 februarie 2016, când Legea Procuraturii a fost votată în lectură finală în Parlament fără amendamentele propuse de Sergiu Sârbu, întrucât acesta și le-a retras, *Publika TV* a tratat subiectul în treacăt, rezervându-i în ediția *Newsroom* 1,20 de minute, care a inclus și un insert video din declarația lui Andrian Candu. De notat că unui alt subiect din ședința Parlamentului - adoptarea unei declarații de intenții a Legislativului „privind stabilitatea și modernizarea țării” - i-au fost rezervate 2,31 de minute, care au inclus un reportaj din Parlament, cu patru inserturi video din declarațiile deputaților și o discuție în studio cu un reporter *Publika TV*. S-a conturat și

aici intenția de *estompare* și de *înlocuire a subiectelor relevante și de interes public cu altele de o relevanță scăzută*.

Ziarul Național a tratat subiectul în mai multe știri, însă într-un caz prezentarea faptelor a fost afectată de *tendențiozitate*, manifestată mai ales prin titlu și imagini. Este vorba de știrea intitulată „Bălbâieli în Parlament. Cum a justificat Sârbu că se „LEAPĂDĂ”, de amendamentele buclucașe la Legea Procuraturii”, în care au fost aduse explicațiile deputatului PD în legătură cu faptul că a renunțat la câteva amendamente la proiectul Legii Procuraturii, pe care le propusese cu o zi înainte. Din titlu devine clar că știrea nu este una neutră, reporterul folosind ironicul „se leapădă” în locul verbului neutru „a renunța”. În text au mai fost utilizate expresiile „Sârbu a încercat să dreagă busuiocul”, „s-a grăbit să explice Sârbu”, „a încercat să se justifice Sârbu”, care au o conotație peiorativă și nu ar trebui folosite într-un text neutru. La fel, în fotografia utilizată pentru ilustrarea textului, Sergiu Sârbu apare surprins cu o poziție a buzelor care sugerează că ar fi într-o stare de confuzie, ceea ce vine să accentueze mesajul transmis prin titlu. Astfel, reporterii au nuanțat cele expuse prin cuvinte, expresii și imagini care au lăsat să se întrevadă atitudinea lor față de unii subiecți ai știrilor.

Știrea despre discuțiile din cadrul ședinței Comisiei parlamentare juridice, referitoare la proiectul Legii Procuraturii și care a fost difuzată de *Jurnal TV* la 23 februarie 2016, se încadrează în standardele de echilibru. Materialul a avut o durată de peste patru minute și a conținut inserturi video din declarațiile lui Tudor Deliu, Raisa Apolschi, Corneliu Gurin, Vlad Gribincea. Totodată, s-a constatat nesepararea faptelor de opinie prin afirmația că „în apărarea amendamentului deputatului PD a sărit procurorul general” în știrea „Scandal pe reforma Procuraturii”, din 23 aprilie, iar în știrea intitulată „Legea Procuraturii, votată”, difuzată la 25 februarie, a lipsit background-ul sau informația de context. Consumatorii nu au fost informați de ce era necesară o nouă Lege a Procuraturii și de ce deputații au votat-o anume acum, câtă vreme adoptarea a fost târăgănată etc.

Subiectul 2. **Conferința de securitate de la Munchen (13 februarie)**

Programul de știri „Вести в субботу” din 13 februarie 2016, ora 20.00, difuzat de postul *RTR* din Rusia, a conținut un subiect referitor la Conferința de securitate de la Munchen, organizată tradițional în fiecare an și la care participă șefi de stat și de guvern din diferite țări. Materialul difuzat de jurnaliștii ruși a fost scris în stilul unui editorial - conținea comentarii, aprecieri, judecăți de valoare - și nu conform rigorilor știrii, care se bazează exclusiv pe fapte. Iată un fragment din textul prezentatorului: „De altfel, președintele în funcție al Ucrainei, Petro Poroșenko, era vădit nervos și extrem de transpirat, stând la panoul de discuții de la Munchen mai degrabă dintr-un alt motiv. Din care? Versiunea

[5] Studiu de caz, <http://www.media-azi.md/ro/node/316974>

noastră, posibil neașteptată, este că Poroșenko s-a lăsat influențat de învățăturile lui George Soros”. În reportaj au fost inserate masiv fragmente din discursurile premierului rus Dmitri Medvedev și al ministrului rus de Externe, Serghei Lavrov, iar singurele inserturi video mai puțin favorabile Moscovei au fost cele ale Secretarului General NATO, Jens Stoltenberg, și președintei Lituaniei, Dalia Grybauskaitė. În subiectul care a durat circa 13 minute, opiniile autorului au ocupat un spațiu aproape cu cel al faptelor. Nu a fost respectat nici echilibrul surselor și, chiar dacă Petro Poroșenko a participat la eveniment, reporterii au omis să insereze în subiect vreun fragment din discursul sau declarațiile acestuia. Aceasta deși, precum am aflat din alte media, Poroșenko a făcut la Munchen o adresare către președintele Rusiei: „*Dle Putin, în Ucraina este agresiunea Dvs., nu război civil. În Crimeea nu este război civil, acolo sunt soldații Dvs., care au ocupat țara mea. În Siria nu este război civil, acolo are loc bombardarea, de către Dvs. a populației civile!..*”.

În concluzie, evenimentul de la Munchen a fost folosit de RTR pentru a propaga politica oficială a Federației Ruse, pentru a impune punctul de vedere al autorităților, pentru a lovi în adversar, a-l discredita și a induce oamenii în eroare și nu pentru a informa telespectatorii. Jurnaliștii postului au reușit toate acestea prin selectarea fragmentelor din discursurile vorbitorilor, pe care le-au inclus în știre, prin selectarea informațiilor legate de eveniment, prin încălcarea intenționată a normelor de asigurare a echilibrului știrii, prin comentarea faptelor, prin lansarea de acuzații fără probe.

Și postul **Ren TV** a reflectat subiectul, inclusiv pe pagina sa web, inserând în prima zi a conferinței 14 știri la temă, o bună parte din care au conținut aprecieri, exprimări ironice și opinii ale jurnaliștilor. Exemplu: „*Politicianul american a sonorizat cerințe de neînțeles: s-ar face că Rusia ar trebui să asigure accesul încărcăturilor umanitare în raioanele de conflict și să elibereze ostatecii. Ceva concret Kerry, ca de obicei, nu a spus. Nu este clar despre ce acces umanitar a vorbit și ce legătură are Rusia cu asta, precum nu este clar ce fel de „prizonieri” trebuie să elibereze țara noastră*”. În alte știri **Ren TV** a selectat fragmente din discursurile unor vorbitori, preponderent referitoare la relația SUA-Rusia și NATO-Rusia, și le-a redat pe scurt, unilateral și neechilibrat, ignorând astfel alte subiecte și opinii exprimate în cadrul conferinței.

Subiect 3. Eliberarea din arest a „grupului Petrenco” (22 februarie 2016) [6]

La 22 februarie 2016 Judecătoria sectorului Râșcani din municipiul Chișinău i-a eliberat din izolator și i-a plasat în

[6] <http://www.unitbv.ro/Portals/31/Sustineri%20de%20doctorat/Rezumate/Vierasu.pdf>

arest la domiciliu, sub „garanția deputaților socialiști”, pe șase participanți la un protest organizat, în luna septembrie 2015, în fața Procuraturii Generale, între care și fostul deputat comunist Grigore Petrenco. Eliberarea a avut loc după ce deputații socialiști au depus o garanție în instanță.

În știrea de la **Jurnal TV**, cu durata de circa patru minute, intitulată „Grupul Petrenco, în arest la domiciliu”, au răsunat acuzații la adresa democratului Vad Plahotniuc, chiar dacă aparent acesta nu are legătură cu subiectul. La construcția știrii a fost încălcat principiul echilibrului: s-a dat prioritate unor surse în defavoarea altora. Autorul a inclus două inserturi din declarațiile lui Grigore Petrenco, două din spusele avocatei grupului, Ana Ursachi, unul din declarația lui Igor Dodon și un insert din declarațiile unui „fost coleg de partid” al lui Petrenco, Alexandr Petcov. Toți au exprimat una și aceeași opinie - grupul trebuia eliberat mai devreme -, iar doi dintre vorbitori au acuzat justiția că a acționat „la comanda lui Vlad Plahotniuc”.

Faptul că jurnaliștii au acordat, în știre, un spațiu important pentru acuzațiile la adresa lui Plahotniuc și nu au făcut demersuri suficiente ca să afle realitatea obiectivă - cum ar fi să îl întrebe pe Igor Dodon de ce garanția nu a fost depusă mai devreme, în cele șase luni de când „grupul Petrenco” se află în arest, ci abia în ziua în care deținuții urmau să se întâlnească cu raportorii Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, așa cum acuză în declarația sa însuși Petrenco - vorbește despre aceea că, pe lângă informare, știrea dată a avut și scopul de a oferi tribună pentru lansarea acuzațiilor la adresa lui Plahotniuc. Astfel, știrea a fost transformată într-un produs **tendentios**, construit după tehnici apropiate de cele ale manipulării, nu ale jurnalismului obiectiv.

Publika TV a tratat subiectul printr-o știre cu titlul „Igor Dodon, garantul liderului „Antifa”. Grigore Petrenco va sta în arest la domiciliu”, în care a folosit imagini preluate de pe pagina de Facebook a liderului socialist și din care au lipsit detalii relevante, cum ar fi cel privind planificata vizită la penitenciar a raportorilor Adunării Parlamentare a Consiliului Europei sau răspunsul la întrebarea de ce anume acum socialiștii depun garanție pentru cei șase arestați. În schimb, în text s-a repetat de câteva ori expresia „mișcare extremistă”, pe care ar conduce-o Petrenco. Așa cum autorii nu oferă altă informație despre această mișcare, telespectatorii rețin doar faptul că aceasta este una extremistă, noțiune ce se poate asocia cu „pericol”, „ură”, „violență”. Astfel, eliberarea din arest, care este un prilej informațional pentru o știre, a fost prezentată în combinație cu etichetarea personajului central, procedeu al cărui consecință este crearea de antipatie și respingere. Eticheta „liderul mișcării extremiste” nu e nici probată și nici necesară în știre, de vreme ce Petrenco și colegii săi sunt învinuiți de dezordini în masă și nu de activități cu caracter extremist.

Pe site-ul *Accent TV* subiectul a fost tratat în trei știri: „Deputații socialiști cer, pe propria răspundere, eliberarea grupului Petrenco”, „Grupul Petrenco a fost eliberat sub garanția deputaților socialiști”, „Dodon: eliberarea deținuților politici este încă un pas spre victorie”. Astfel, Igor Dodon și deputații socialiști au fost prezentați ca eroi pozitivi care luptă pentru eliberarea „deținuților politici”, dar reporterii au omis să solicite o reacție la acuzațiile aduse de însuși cel eliberat, care a spus că eliberarea este o încercare de a-i feri pe membrii grupului de întâlnirea cu raportorii Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. Jurnaliștii nu l-au întrebat pe Igor Dodon de ce anume acum a solicitat eliberarea, în condițiile în care Petrenco și colegii acestuia se află în arest de jumătate de an. În schimb, în una dintre știri, a fost citat un mesaj emoționant scris de Igor Dodon pe Facebook: „*Astăzi acești băieți vor fi acasă, alături de rude și de persoanele apropiate. Își vor îmbrățișa mamele, soțiile și copiii. Vor lua cina împreună cu apropiații lor. Pentru prima dată după jumătate de an copiii în sfârșit își vor vedea tații. Este principalul nostru succes pentru ziua de astăzi*”. În acest mod, s-a recurs la „argumentul sentimentului”, care este un procedeu de manipulare ce face apel la afectivitate pentru a conferi mai multă credibilitate unui mesaj în detrimentul prezentării informației obiective și de natură rațională.

Subiectul 4. Adunarea Generală a Judecătorilor (11 martie 2016) [7]

La 11 martie 2016, la Palatul Republicii din capitală a avut loc tradiționala Adunare Generală a Judecătorilor, în cadrul căreia au fost făcute totalurile activității sistemului judecătoresc în anul 2015 și au fost punctate problemele din domeniu. Cu discursuri despre provocările din sector au venit președintele Consiliului Superior al Magistraturii, Victor Micu, ministrul Justiției, Vladimir Cebotari, și unii judecători. Fiind un eveniment anual și pornind de la faptul că Republica Moldova, în ultimul timp, a fost frecvent criticată pentru corupția din sistemul judiciar și lipsa de progrese în evoluția reformelor din sector, acest subiect a fost unul de interes public major.

Publika TV a reflectat evenimentul printr-o știre intitulată „Ministerul Justiției depune eforturi pentru a restabili încrederea în sistemul judiciar”, construită pe inițiativa ministrului Justiției de a sancționa judecătorii și alte persoane publice, din a căror vină Republica Moldova a pierdut procese în fața Curții Europene a Drepturilor Omului. Acesta, deși subiectul era mai vechi -

[7] Studiu de caz, <http://mediacritica.md/studiu-de-caz-conferinta-de-securitate-de-la-munchen-reflectata-de-posturile-rusesti-retransmise-republica-moldova/>

[8] Studiu de caz, <http://mediacritica.md/studiu-de-caz-eliberarea-din-arest-grupului-petrenco-argumentul-emoției-locul-informatiei-obiective-etichetare-tendentiozitate/>

măsurile de recuperare a prejudiciilor suportate de stat prin pierderea unor cauze la Curtea de la Strasbourg au fost lansate la 27 ianuarie 2016, cu o lună și jumătate înainte de eveniment -, respectiv informația nu avea decât legătură tangențială cu Adunarea. A avut loc o **schimbare de accente și o camuflare** a altor fapte produse la eveniment - în special, a criticilor enunțate de la tribună de către unii judecători, referitoare la influența politicului asupra justiției și despre corupția din sistem. Iar publicul nu a reușit să afle ce s-a întâmplat cu adevărat acolo: cine și ce discursuri a rostit, ce cred înșiși magistrații despre problemele din sistem, cum răspund la acuzațiile privind lipsa de încredere sau de integritate.

De o manieră similară a tratat subiectul *Sputnik.md*, care a reprodus fragmente din discursul ministrului Justiției fără să echilibreze știrea, așa cum cer standardele jurnalistice [8], cu reacția celei de a doua sursă - reprezentanții sistemului care este criticat (Consiliul Superior al Magistraturii, Curtea Supremă de Justiție, instanțele).

Și *Prime TV* și-a construit știrea pe inițiativa privind recuperarea prejudiciilor aduse statului prin acțiunile judecătorilor și ale altor demnitari. Cu titlul „Reforma justiției sperie magistrații”, știrea a început cu afirmația „Inițiativa ministrului Justiției de a-i responsabiliza financiar pe cei vinovați de condamnarea Moldovei la CEDO i-a supărat pe unii magistrați”. Atât titlul, cât și fraza, induc în eroare consumatorul, întrucât din cele ce urmează nu rezultă că reforma îi sperie sau îi supără pe magistrați.

Ziarul Național și *Jurnal TV* au pus accent pe criticile adresate sistemului și pe opiniile exprimate de înșiși judecătorii și președinții de instanțe. *Ziarul Național* a titrat: „Critici DURE la Adunarea generală a Judecătorilor. Ministrul Justiției anunță NOUTĂȚI în sistem”, citându-i aici pe magistrata Tatiana Răducanu, care a vorbit despre imaginea proastă a justiției și și-a îndemnat colegii să nu cedeze eventualelor presiuni când judecă anumite dosare, și pe ministrul Cebotari, cu informații despre inovațiile pe care vrea să le introducă în administrarea judecătorească. La *Jurnal TV* a fost difuzată o știre cu o durată de circa cinci minute, plasată pe site cu titlul „Săgeți în curtea justiției”. Reporterii de la acest post au acordat mai mult spațiu intervențiilor verbale ale judecătorilor, incluzând în știre bucăți din discursurile a patru magistrați care au avut opinii critice la adresa Ministerului Justiției și a Consiliului Superior al Magistraturii, și care au vorbit despre corupția din sistem. Despre ministrul Justiției a fost anunțat doar că „atât ministrul Justiției, cât și mai mulți magistrați” l-au contrazis pe președintele CSM, care a spus că în 2015 calitatea actului justiției s-a îmbunătățit.

Reflectând un asemenea eveniment, la care au fost exprimate mai multe opinii relevante, jurnaliștii au avut sarcina să citeze sursele astfel, încât să fie respectat echilibrul de opinii și să prezinte

cele întâmplare de o manieră cât mai apropiată de realitate. Informația însă a fost adusă publicului selectiv, în funcție de politica editorială a canalului media.

Subiectul 5. Manifestațiile din 2 martie de comemorare a celor căzuți în anul 1992 în războiul de pe Nistru [9]

La 2 martie 2016 au avut loc mai multe evenimente de comemorare a celor care și-au pierdut viața în războiul de pe Nistru din anul 1992, inclusiv un miting cu participarea reprezentanților guvernării, desfășurat la Chișinău. Veteranii conflictului armat au depus flori și au mers în marș până la Memorialul de pe strada Pantelimon Halippa.

Jurnal TV a difuzat, în buletinul de la ora 19.00, o știre cu durata de circa șase minute, plasată ulterior pe site cu titlul „Candu, huiduit de combatanți”. Prima secvență video din știre cuprindea finalul discursului președintelui Parlamentului, Andrian Candu, și momentul în care participanții la miting au strigat „Rușine!”. În continuare, jurnaliștii au informat despre faptul că oficialii și veteranii au depus flori. A urmat un grupaj de vox-uri, în care participanții la războiul de Nistru spuneau că sunt nemulțumiți de nivelul lor de trai, iar unii dintre ei explicau de ce au reacționat astfel la discursul lui Candu. „*Conducerea țării s-a întors cu spatele la noi și nu ne mai stimează. Ne-au tăiat și înlesnirile, totul. Au uitat de noi. Au uitat să ne dea și apartamente, au uitat să ne dea și ajutoare...*”, a spus unul dintre participanți.

Reporterii nu i-au întrebat pe cei intervievați ce pensie au, ca telespectatorii să poată aprecia dacă aceasta este mică sau mare; ce înlesniri au fost anulate și când, pe timpul cărei guvernări. Opiniile veteranilor au fost prezentate astfel, încât au lăsat impresia că de anularea înlesnirilor și de pensiile mici se face responsabilă doar guvernarea actuală, care se află în funcție de puțin peste două luni. Pentru o informare corectă, jurnaliștii ar fi trebuit să pună pe post date oficiale despre mărimea pensiilor și a indemnizațiilor de care beneficiază veteranii și invalizii Războiului de pe Nistru, ceea ce corespunde normei deontologice care prevede verificarea informațiilor. În aceeași știre au fost incluse două inserturi video, cu durata totală de aproximativ un minut, în care doi dintre liderii Platformei „Demnitate și Adevăr”, Andrei Năstase și Alexandru Slusari, au criticat guvernarea și au făcut declarații politice.

Astfel, materialul jurnalistic a fost lipsit de echilibru, evenimentul propriu-zis fiind folosit pentru promovarea unor actori politici,

[9] Studiu de caz, <http://mediacritica.md/studiu-de-caz-adunarea-generalajudecatorilor-prestatia-ministrului-justitiei-vs-vocea-neauzita-magistratilor/>

[10] http://ijc.md/Publicatii/resurse/jurnalistica_grigoryan_ro.pdf

respectiv denigrarea altora, a căror opinie nici nu a fost inclusă. Au predominat opiniile acuzatoare la adresa guvernării, iar sursele folosite au transmis informații ce nu au fost verificate de reporterii.

Publika TV a informat, pe parcursul zilei, despre evenimentele de comemorare, iar în materialul difuzat în ediția de știri de la ora 19.00 jurnaliștii au combinat acțiunile ce au avut loc în două localități - Cocieri, sat unde s-au dat lupte în 1992, și Chișinău. Reporterii au discutat cu trei veterani, care au povestit momente din timpul luptelor, dar nu s-au referit la viața lor actuală sau la situația din țară. La fel, reportajul a inclus un fragment din discursul lui Andrian Candu, iar imaginile au fost montate astfel, încât a fost **omisă** reacția celor care l-au ascultat. Căci, așa cum s-a văzut în alte surse media, veteranii au strigat „Rușine!”... Astfel, a fost reflectată doar o parte din fapte.

În cele două știri în care a reflectat subiectul, *Accenttv.md* a anunțat despre faptul că urmează să aibă loc un marș și s-a referit la acțiunea de comemorare organizată de Partidul Socialiștilor (PSRM) la podul de peste Nistru din localitatea Vadul-lui-Vodă. Jurnaliștii au informat, în prima propoziție, despre faptul că reprezentanții PSRM au depus flori pe pod, apoi au reprodus, în restul textului, declarațiile liderului Igor Dodon despre conflictul de pe Nistru și promisiunile acestuia în privința rezolvării conflictului transnistrean, prin federalizarea Republicii Moldova, în cazul în care socialiștii vor prelua guvernarea. La text au fost anexate poze și o secvență video cu declarațiile lui Igor Dodon. Din felul în care a fost reflectat evenimentul, putem deduce că autorii nu au urmărit să le ofere cititorilor o informație completă, ci s-au mulțumit cu o abordare unilaterală și selectivă. Mai mult, faptele au fost folosite drept prilej pentru promovarea politică a Partidului Socialiștilor și a liderului acestuia.

Subiectul 6. Protestele proprietarilor de autoturisme față de majorarea taxei de drum (29 și 30 martie 2016) [10]

La 29 și 30 martie 2016, mai multe media au informat că zeci de șoferi au blocat, cu mașinile, căile de acces către postul vamal Cahul-Oancea, fiind nemulțumiți de prevederea din politica bugetar-fiscală, aprobată de Guvern, privind majorarea taxei de drum pentru posesorii de automobile înmatriculate în străinătate. La protest au participat și deținători de automobile înregistrate în Republica Moldova, care au cerut să nu fie majorate accizele la carburanți și taxele pentru importul de mașini.

În emisiunea Newsroom din 30 martie, de la *Publika TV*, acestui subiect i-au fost alocate zece minute, care au inclus o intervenție în direct a reporterului de pe teren, o știre și o discuție în studio cu unul dintre jurnaliștii postului. Cu toate acestea, din material a lipsit una dintre sursele obligatorii: șoferii

care protestau. Jurnaliștii au relatat despre un eveniment, dar i-au omis pe inițiatorii și protagoniștii lui. În esență, subiectul se referă la un conflict dintre două părți - guvernarea și un grup de oameni. Argumentele uneia dintre părți au fost omise, iar cele ale adversarului - scoase în evidență. A avut loc, astfel, o **prezentare selectivă și unilaterală a informațiilor**. Or, potrivit Codului Deontologic, jurnalistul este obligat să solicite opinia tuturor părților relevante pentru subiect. La fel, reporterii au omis să informeze despre faptul că un alt motiv al protestelor este mărirea taxei de import a automobilelor, iar despre revolta față de majorarea accizelor la carburanți s-a anunțat în treacăt, în intervenția în direct a jurnalistului de pe teren. Și discuția din studio, cu jurnalistul Aleksandr Barbov, a fost axată pe nemulțumirea proprietarilor de mașini înmatriculate în străinătate, fără să fie amintită însă și planificata majorare a accizelor la carburanți, care afectează toată populația. Invitatul a prezentat mai multe argumente în favoarea propunerilor Guvernului și a adus acuzații la adresa proprietarilor de automobile înmatriculate în străinătate. În consecință, în emisiunea *Newsroom*, protestul în cauză a fost prezentat de o manieră favorabilă doar uneia dintre părți - guvernarea.

Jurnal TV a oferit mai multe detalii despre protest, dar știrea a fost marcată de dezechilibru prin faptul că: singura sursă folosită au fost șoferii; reporterii nu au inclus în știre argumentele Ministerului Finanțelor privind introducerea majorărilor; nu a fost solicitată o reacție a autorităților la protest și la acuzațiile aduse de către participanți, una dintre care s-a referit la faptul că, „*majorând taxele, guvernarea încearcă să restituie miliardul furat din sistemul bancar*”. Pe post de reacție a fost inclusă o frază de background, în care se spunea că zilele trecute „*ministrul Finanțelor, Octavian Armașu, a declarat că autoritățile încearcă să găsească soluții în acest caz, dar a dat de înțeles că NU se va renunța la majorarea vinetei*”.

Subiectul 7. Protestul organizat de Partidul Platforma „Demnitate și Adevăr” la 24 aprilie

În duminica de 24 aprilie 2016, la Chișinău a avut loc o acțiune de protest, organizată de Platforma „Demnitate și Adevăr”, la care s-a cerut inclusiv desfășurarea alegerilor parlamentare anticipate în aceeași zi cu scrutinul prezidențial din 30 octombrie a.c.. Manifestația a început în Piața Marii Adunări Naționale, după care protestatarii au înconjurat clădirea Guvernului. Apoi, ei au mers în marș la domiciliul democratului Vlad Plahotniuc de pe str. Bulgară și la sediul Companiei GBC, care aparține acestuia, de pe bd. Cantemir. În ambele locuri între manifestanți și polițiștii care formau cordoane de protecție au avut loc ciocniri, cineva din mulțime aruncând în apărătorii ordinii publice cu ouă și cu pietre. A doua zi, ministrul de Interne a anunțat că a fost deschis un

dosar penal pentru dezordini în masă și că 17 polițiști au fost răniți.

În știrea difuzată în seara de 24 aprilie de *Publika TV* pot fi distinse elemente de **tănuire a faptelor, amestec dintre adevăr și minciună, și prezentare selectivă a faptelor**. Exemplu din text: „*După câteva minute, protestatarii au rupt cordonul de poliție de lângă sediul Procuraturii Municipale de pe strada Bulgară*”. De fapt, manifestații au mers la strada Bulgară pentru a picheta blocul în care locuiește Vladimir Plahotniuc. Tot din această cauză acolo se afla cordonul de polițiști și nu, așa cum se lasă să se înțeleagă din știre, pentru a proteja sediul Procuraturii Municipale. Jurnaliștii **au tănuit** motivul pentru care coloana de manifestații s-a aflat anume în acel loc. Faptul că informația cu pricina a fost omisă din știre a putut induce consumatorul în eroare, creându-i impresia că mulțimea scăpată de sub control devastează tot ce îi stă în cale și atacă polițiștii. Încă un exemplu: „*Un alt grup de protestatari a mers spre o clădire de birouri, a rupt cordonul de poliție, a aruncat cu pietre și a încercat să răstoarne un autobuz*”. Clădirea de birouri nu este un obiect spre care manifestații s-au îndreptat întâmplător - acolo se află sediul Companiei „Global Business Center”, ce aparține politicianului și omului de afaceri Vladimir Plahotniuc, pe care manifestații îl acuză că ar fi acaparat statul. La fel, a fost tănuit faptul că în tot acest timp liderii protestelor au chemat mulțimea la calm, la stoparea actelor de violență și vorbeau despre riscul existenței unor provocatori. Din știrile *Publika TV* au lipsit și alte informații relevante despre protest, cum ar fi aprobarea unei rezoluții, revendicările formulate de protestatari, acuzațiile aduse guvernării etc. Astfel, consumatorul nu a aflat decât informații selectivă despre eveniment.

În majoritatea știrilor despre protest, difuzate în prima parte a zilei de 24 aprilie de către *Publika TV* și *Publika.md*, a fost repetată fraza „*Experții califică această manifestare ca fiind o acțiune de lansare în campania electorală a Partidului DA, în spatele căruia ar sta oligarhii Victor și Viorel Țopa*”. Cu toate acestea, nu a fost citat niciun expert concret care să formuleze ideea în cauză. Astfel, s-a încercat deturnarea atenției de la revendicările protestatarilor și, totodată, acreditarea ideii că are loc o acțiune electorală. Într-o altă știre de la *Publika* a fost operată o **citare inexactă**, urmare a căreia mesajul inițial a fost denaturat: „*Observatori CREDO: protestele din centrul capitalei au fost acte de huliganism și în formă gravă*”. Președintele Centrului de Resurse pentru Drepturile Omului, Sergiu Ostaf, a enumerat, într-o postare pe Facebook, concluziile preliminare ale observatorilor CREDO privind desfășurarea protestului și a spus că aruncarea cu pietre în polițiști, acțiune ce s-a produs pe strada Bulgară și pe bd. Cantemir, poate fi calificată ca „huliganism în formă gravă”. Jurnaliștii au scos din context calificativul „huliganism în forma gravă” și, folosindu-l în titlu,

I-au extins asupra întregii manifestații. Or, în Piața Marii Adunări Naționale protestul nu a fost marcat de niciun act de violență. Acest procedeu, de manipulare prin titlu, este recunoscut de specialiști drept unul dintre cele mai răspândite, în special, în mediul online, unde o mare parte dintre consumatori citește și reține doar titlurile. De o manieră similară, adică defectuoasă, a fost citat și un angajat al Delegației Uniunii Europene la Chișinău, care a vrut să rămână anonim și care a discutat cu un reporter de la [Newsmaker.md](#), de unde a fost preluat de **Publika**.

Novostipmr.com, făcând trimitere la *RIA Novosti*, a informat doar despre motivul protestului și despre faptul că manifestații au înconjurat clădirea Guvernului. Restul faptelor - pichetarea celor două imobile și ciocnirile cu poliția - **au fost omise**.

În unele știri de la [Sputnik.md](#), difuzate la 24 aprilie, **faptele au fost comentate și au fost emise judecăți de valoare**, textele vădind opinia autorilor. Exemplu: în știrea „[Organizatorii protestelor își pregătesc alibiul](#)” se afirmă: „*Un canal TV, apropiat Platformei „Demnitate și Adevăr”, pregătește terenul pentru ca organizatorii protestului de duminică să iasă basma curată în cazul în care manifestația va degenera în violențe*”. Prezența opiniei reporterului în știre este contrară [Codului Deontologic](#), care obligă jurnaliștii să prezinte faptele neutru, fără aprecieri.

În știrea de la [Jurnal TV](#) „[Un nou protest de amploare în capitală](#)”, unul dintre liderii Platformei DA l-a numit, de la tribună, pe președintele Curții Supreme de Justiție, Mihai Poalelungi, „cel mai corupt judecător din Republica Moldova”, fără ca celui vizat să-i fie cerută o reacție. Atât [Publika TV](#), cât și [Jurnal TV](#), au folosit eticheta „oligarh” în toate știrile în care au fost pomeniți, respectiv, politicianul și omul de afaceri Vlad Plahotniuc, proprietar al acestui post, și omul de afaceri Victor Țopa, proprietarul postului [Jurnal TV](#), care în prezent se află în Germania. **Etichetarea** are drept scop diminuarea credibilității și slăbirea autorității persoanei vizate, iar ca efect, poate dezvolta clișee de vorbire, iar ulterior, de gândire.

De asemenea, la [Jurnal TV](#) au fost identificate elemente de **manipulare emoțională prin folosirea muzicii și versurilor**. În ediția de știri de la ora 19.00 din 24 aprilie de la acest post a fost difuzat un **fragment video** care a avut rol de generic înainte și după blocul de știri despre protestele din duminica de 24 aprilie. Aici, pe fundalul imaginilor cu mulțimea adunată în Piața Marii Adunări Naționale, a răsunat „Cântecul zorilor” pe versurile lui Alexei Mateevici, piesă cu un pronunțat mesaj de chemare la revoltă. Muzica și versurile sunt recunoscute ca mijloace de generare a emoțiilor și de manipulare emoțională a publicului. Folosirea acestui procedeu este acceptată în cazul filmelor, al emisiunilor de divertisment, al documentarelor, însă nu în jurnalele de știri. În acest caz postul [Jurnal TV](#) s-a substituit organizatorilor protestelor și a devenit una dintre tribunele de

care oamenii au fost chemați la manifestație.

Aceeași **ediție de știri de la Jurnal TV**, de la ora 19.00, a fost marcată de o altă tehnică de manipulare, cu elemente de propagandă - **exacerbarea faptelor**. Aceasta presupune accentuarea nejustificată, intensificarea artificială a amplitudinii faptelor și exagerarea sentimentelor cu scopul de a promova anumite mesaje sau a discredita persoane sau grupuri. În cadrul acestui program, știrilor despre protestul desfășurat la Chișinău le-au fost alocate 45 de minute din totalitatea celor 49, cât a durat emisiunea. Astfel, vorbitorii de la tribună și simpatizații lor din mulțime au beneficiat de spațiu extins în Jurnal, chiar dacă mulți dintre ei au exprimat unele și aceleași idei.

Subiectul 8. Examinarea în instanță a dosarului penal deschis pe numele lui Vlad Filat [11]

În luna aprilie 2016 au avut loc câteva runde de audiere, în instanța de judecată, a martorilor în dosarul penal pentru trafic de influență și corupere pasivă, deschis pe numele ex-premierului Vlad Filat. Fiind un subiect de interes public major - este pentru prima dată când, în Republica Moldova, un fost prim-ministru ajunge pe banca acuzaților - ședințele, chiar dacă s-au ținut cu ușile închise, au fost urmărite de presă.

La Publika TV și pe Publika.md, unele știri la acest subiect au fost făcute dintr-o singură sursă - procurorul de caz -, fără ca afirmațiile acestuia să fie verificate și fără ca să fie dată reacția avocatului. Exemplu este știrea „[Noi martori au fost audiați în dosarul lui Vlad Filat: „S-a confirmat totalmente obiectul învinuirilor”](#)”, din 9 aprilie. În text se spune că au fost audiați Iurie Leancă, Victor Bodiu, Veaceslav Ioniță și Victor Barbăneagră, și că procurorul a declarat: „*S-a confirmat totalmente obiectul învinuirilor lui Vlad Filat ca urmare a declarațiilor martorilor, îndeosebi influențele pe care le-a avut față de aceste persoane care dețineau funcții de demnitate publică în perioada 2013, când a avut loc emisia suplimentară de acțiuni la Banca de Economii*”. Alte surse nu sunt prezente în știre. Jurnaliștii nu au făcut niciun efort de a verifica sau proba cele spuse de procuror, prin interviuarea persoanelor despre care se vorbește, adică a martorilor, unii dintre care au făcut declarații de presă chiar la ieșirea din ședință. Din această **omisiune** putem deduce că reporterii au dorit să transmită un singur punct de vedere - cel al acuzații - și au omis intenționat să interviueze sursele directe și partea adversă. **Faptele au fost prezentate unilateral**, ceea ce constituie o încălcare a pct. 2.2, cap. II din [Codul Deontologic al](#)

[11] Studiu de caz, <http://mediacritica.md/studiu-de-caz-manifestatiile-din-2-martie-selectarea-faptelor-si-promovarea-politica/>

Jurnalistului, care prevede că „*Jurnalistul solicită opinia tuturor părților relevante pentru subiect*”.

Tot la 15 aprilie **Deschide.md** a publicat o știre [12] cu titlul „*Exclusiv. Lista martorilor în care pune speranța Vlad Filat*”, în care este reprodusă o listă de 18 persoane despre care se afirmă că sunt martorii apărării, ale căror nume ar fi fost divulgate de către surse anonime. Nici **Deschide.md** și nici instituțiile media care au preluat știrea în cauză - **Publika.md**, **Accenttv.md**, **Bloknot-moldova.md**, de unde a fost preluată de **Rtr.md** - nu au făcut eforturi de a verifica informația sau de a cere reacția avocatului.

Tot dintr-o sursă anonimă, prezentată ca „o sursă sigură”, a fost publicată pe **Rtr.md** știrea „*Sursă: Administratorul paginii de Facebook a lui Filat- Angela Gonța*”. Fiind o preluare de pe **Sputnik.md**, în text este citată procurorul Adriana Bețșor, care spune că oamenii legii au identificat administratorul contului de Facebook al lui Filat, însă nu îi divulgă numele. Sursa anonimă care spune că acest administrator este soția politicianului, Angela Gonța, completează, astfel, spusele procurorului. Ținem să menționăm, că folosirea de surse anonime nu este o practică din jurnalismul de calitate, ci servește, de multe ori, la răspândirea unor informații false [13]. Utilizarea informației din surse anonime este acceptată doar în anumite condiții și, obligatoriu, cu verificarea din alte surse independente.

Pe 19 aprilie, când a avut loc o nouă ședință de judecată în dosarul lui Vlad Filat, **Publika TV** a transmis o știre, plasată pe site cu titlul „*Pușcărie sau hotel de lux? Condițiile în care își așteaptă sentința Vlad Filat*”. Pe baza unei imagini preluate de pe portalul **Today.md**, a fost descrisă celula în care este deținut fostul prim-ministru, aceasta fiind comparată cu un hotel: „*Vlad Filat își duce traiul singur în cameră în Penitenciarul 13, iar condițiile în care își așteaptă sentința seamănă mai degrabă cu cele dintr-un hotel, decât din pușcărie*”. Apoi a fost citat, cu o scurtă declarație, avocatul acuzatului, care a spus că pe moment acesta locuiește singur în celulă, și s-a amintit în trecut că în acea zi a avut loc o nouă ședință în respectivul dosar.

Despre faptul că, în acea zi, deputații din fracțiunea PLDM au încercat încă o dată, după alte tentative de acest gen, să depună garanție pentru eliberarea lui Vlad Filat, însă instanța le-a respins cererea, consumatorii au aflat din alte media. **Omisunea acestei informații, schimbarea accentelor** știrii de la încercarea colegilor (care insistă pe inoportunitatea arestului) de a-l elibera la prezentarea condițiilor de detenție ca fiind de lux

[12] Studiu de caz, <http://mediacritica.md/studiu-de-caz-nemulțumirea-proprietarilor-de-autoturisme-fata-de-majorarea-taxeii-de-drum-protest-fara-protestatari/>

[13] Studiu de caz, <http://mediacritica.md/studiu-de-caz->

oferă publicului o realitate distorsionată. Consumatorul poate să rămână cu impresia că lui Vlad Filat îi sunt asigurate condiții preferențiale în penitenciar.

La 21 aprilie, când judecătorii au prelungit cu 30 de zile mandatul de arest al lui Vlad Filat, pe **Publika.md** a apărut știrea „*Dosarul Vlad Filat: martorii aleși de apărare nu se grăbesc să îi sară în ajutor fostului premier*”. Dincolo de faptul că informația a fost prezentată, din nou, dintr-o singură sursă - procurorul -, reporterii au pomenit doar în trecut despre adevărata nouitate - prelungirea arestului cu încă o lună - și au pus accent pe o informație pe care o difuzaseră și anterior (despre faptul că apărarea ar avea probleme cu invitarea martorilor). Acest lucru poate fi înțeles drept **o omisiune și o repetare cu scop manipulator**. S-a încercat, astfel, distragerea atenției de la aceea că, în pofida solicitărilor apărării și colegilor de partid, Vlad Filat rămâne în arest și, în același timp, acreditarea ideii că acuzatul nu are cu ce se apăra, întrucât martorii săi nu vor să depună declarații.

Unele știri despre procesul lui Vlad Filat, plasate pe **Publika.md** și **Sputnik.md**, au fost însoțite de fotografii în care fostul premier era surprins cu diverse grimase ce pot fi interpretate ca exprimând confuzie, nemulțumire, incomoditate sau în ipostaze inestetice. În jurnalism, imaginile - video sau foto - sunt folosite ca mărturie de la fața locului, pentru a da credibilitate informației și pentru a ajuta cititorul să înțeleagă mai bine mesajul. Atunci când nu dispun de imagini de la eveniment, jurnaliștii pot folosi fotografii sau video de arhivă, dar care au legătură cu subiectul despre care se relatează. În cazurile descrise mai sus, deși exista posibilitatea plasării unor fotografii sau capturi video făcute înainte sau după ședințele de judecată, jurnaliștii au ales să alăture textelor poze vechi cu Vlad Filat, unele din Parlament, care nu transmit niciun mesaj legat de subiect, în schimb, îl arată într-o lumină nefavorabilă.

În una din știrile referitoare la acest subiect, difuzate de **Ziarulnational.md** la 13 aprilie - „*Ședințele de judecată în dosarul Filat ar putea fi publice. În instanță vor veni martorii apărării*” - omul de afaceri Ilan Șor este prezentat drept „*controversatul Ilan Șor*”. Aplicarea etichetelor, în special, în știri este o practică neconformă cu normele deontologice. Specialiștii în comunicare includ etichetarea în rândul tehnicilor de manipulare informațională, argumentând că aceasta contribuie la crearea unor clișee verbale care, la rândul lor, atrag după sine crearea unor clișee de gândire [14].

protestul-din-24-aprilie-de-la-chisinau-manipulare-si-dezinformare-en-gros/

[14] <http://deschide.md/ro/news/politic/26398/EXCLUSIV--Lista-martorilor-in-care-pune-speranța-Vlad-Filat.htm>

CONCLUZII

- O parte din instituțiile media monitorizate au reflectat evenimentele ce au făcut obiectul acestui studiu cu abateri de la Codul Deontologic al Jurnalistului, și anume: au transmis informații dintr-o singură sursă, au exagerat faptele, au prezentat informație comentată, au folosit etichetări, în detrimentul informării echilibrate și a pluralismului de opinii. Cazuri de încălcare a normelor deontologice și de folosire a tehnicilor de manipulare informațională au fost constatate, în special, la relatarea evenimentelor interne cu încărcătură politică majoră și a subiectelor de politică externă referitoare la situații de conflict.
- Elemente de manipulare informațională și propagandă au fost constatate în știrile **Publika TV, RTR, REN TV, Jurnal TV, Sputnik.md, Accenttv.md**.
- În subiectele ce aveau legătură cu domeniul politic, o parte dintre instituțiile monitorizate au favorizat unii actori politici și i-au defavorizat, prin text și imagini, pe alții, prezentând astfel distorsionat faptele.
- Instituțiile care difuzează conținut în limba rusă au prezentat evenimentele din Rusia, Ucraina și Siria într-o lumină exclusiv favorabilă Federației Rusiei (prin selectarea subiectelor, formularea textului, combinarea imaginilor, construcția subiectelor, titluri), fără să asigure o informare completă și echidistantă.

RECOMANDĂRI

- La realizarea știrilor și construirea edițiilor de știri, în ansamblu, instituțiile media ar trebui să se conducă exclusiv de normele Codului Deontologic și de standardele de calitate în jurnalism, pentru a reflecta corect realitatea și a oferi publicului o informație obiectivă, echidistantă și clară.

- Jurnaliștii ar trebui să abandoneze practicile de prezentare unilaterală a faptelor, de folosire a surselor anonime fără verificarea informațiilor, de comentare a informațiilor, dacă acestea nu sunt incluse în emisiuni sau rubrici de opinii.
- Editorii și redactorii care preiau și retransmit știri de la alte posturi ar trebui să completeze informația difuzată și să o verifice din surse independente, în cazul în care aceste știri nu sunt complete sau provin din surse anonime.
- Instituțiile media ar trebui să selecteze subiectele în funcție de interesul public și nu de alte criterii, cum ar fi interesele politice sau de altă natură ale proprietarilor trusturilor de presă.
- Instituțiile media nu ar trebui să se substituie grupurilor politice, atunci când acestea critică starea de lucruri din stat și îndeamnă oamenii la manifestații sau revolte. Jurnaliștii au misiunea să relateze faptele echidistant și neutru.
- Proprietarii și conducătorii instituțiilor media ar trebui să se abțină de la transformarea mijloacelor de informare în masă în instrumente de propagandă și manipulare a opiniei publice.
- Consiliul Coordonator al Audiovizualului ar trebui să monitorizeze modul în care radiodifuzorii asigură pluralismul de opinie și respectă legislația autohtonă, dar și normele europene în domeniul audiovizualului cu privire la informarea corectă, obiectivă și pluralistă, și să se autosesizeze în caz de necesitate.
- Consumatorilor de presă li se recomandă să se informeze din mai multe surse media pentru a evita riscul de a primi o informație eronată și manipuloare.

Raportul a fost realizat de experța media, Viorica Zaharia

Sumar

LIBERTATEA PRESEI

1 Zilele Libertății Presei - sinteza principalelor evenimente

PRESA ȘI STATUL

ALINA RADU

3 Dezoligarhizarea presei în grija Focului Haric

DORIN SCOBIOALĂ

5 Mimăm reformele sau reducem concentrarea

LITERA LEGII

OLIVIA PÎRȚAC

7 Reglementarea Internetului în Moldova: pro și contra

TATIANA PUIU

10 Ce norme încalcă demnitatea moldoveni, atunci când refuză să participe la emisiunile televizate?

LUPTA CU PROPAGANDA

VICTOR GOTIȘAN

12 Cum protejăm spațiul informațional? (Scurte incursiuni pe marginea unui raport)

ETICA PROFESIONALĂ

LUDMILA ANDRONIC

15 Presa moldovenească și apogeul alienării

PRESA ONLINE

ALEXANDRU LEBEDEV

17 O cursă a încrederii într-un spațiu propice manipulării

EXPERIENȚE

19 Aneta Grosu, redactor-șef al Ziarului de Gardă: „Jurnalismul independent e reprezentat în mare parte de femei”

RECENZIE

LIUBA PETRENCO

21 Spre o comunicare omniprezentă și cât mai precisă

ANEXE

23 Memoriu privind libertatea presei în Republica Moldova (3 mai 2015 - 3 mai 2016)

27 Raport de monitorizare nr. 2. Elemente de propagandă, manipulare informațională și încălcarea normelor deontologiei jurnalistice în spațiul mediatic autohton. 1 februarie 2016 - 30 aprilie 2016

Centrul pentru Jurnalism Independent

ISSN 1857-00X

Directoare: Nadine GOGU

Opiniile exprimate în această publicație nu reflectă neapărat punctul de vedere al CJI.

Au colaborat:

Alina RADU, Dorin SCOBIOALĂ, Olivia PÎRȚAC, Tatiana PUIU, Victor GOTIȘAN, Ludmila ANDRONIC, Alexandru LEBEDEV, Liuba PETRENCO,

Redactor-șef:

Tatiana CORAI

Coordonatoare:

Olga ȚÎGANESCU

Imagini:

Arhiva CJI, Andrei Mardari

Machetare computerizată:

Ion PROFOR

Vă rugăm să trimiteți opiniile, sugestiile și ofertele Dvs. la adresa:

Centrul pentru Jurnalism Independent

Str. Șciusev, 53, MD 2012, Chișinău,

tel: (+373 22) 213652, 227539

fax: (+373 22) 226681

e-mail: info@ijc.md

<http://www.media-azi.md>

Materialele publicate la rubricile *“Libertatea presei”, “Presa și statul”, “Litera legii”, “Lupta cu propaganda”, “Etica profesională”, “Presa online”, “Experiențe”* au fost elaborate în cadrul proiectului *“Campanii de advocacy pentru asigurarea transparenței proprietății media, a accesului la informație, promovarea valorilor și integrării europene”*, implementat de CJI, care la rândul său face parte din proiectul *„Parteneriate pentru o Societate Civilă Durabilă în Moldova”*, implementat de FHI 360.

Elaborarea acestor materiale a fost posibilă datorită ajutorului generos al poporului american oferit prin intermediul Agenției SUA pentru Dezvoltare Internațională (USAID).

Opiniile exprimate în cadrul materialelor aparțin autorilor și nu reflectă în mod necesar poziția USAID sau Guvernului SUA.